

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2012–2015

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Petra Kuchtová

Problematika vzdělanosti a vzdělávání cizinců v České republice

Praha 2015

Vedoucí diplomové práce: PaedDr. Ing. Jan Zelinka

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER COMBINED STUDIES

2012-2015

DIPLOMA THESIS

Petra Kuchtová

**This thesis deals with the issue of education level and
further training of foreigners living in the Czech
Republic**

Prague 2015

The Diploma Thesis Work Supervisor: PaedDr. Ing. Jan Zelinka

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Jméno autorky

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PaedDr. Ing. Janu Zelinkovi za odborné vedení a laskavou pomoc při zpracování této práce.

Anotace

Diplomová práce se zabývá problematikou vzdělanosti a vzdělávání cizinců, kteří žijí v České republice. Rozebírá jejich zájem o další vzdělávání a zhodnocuje jejich vzdělanostní potenciál vzhledem k jejich uplatnění na trhu práce v České republice. Byl proveden částečný výzkum mezi reprezentativním zastoupením cizinců žijících v České republice s cílem blíže ozřejmit zkušenosti imigrantů s mobilitou na trhu práce, možnostmi a omezeními jejich kariéry, strategií hledání a udržování práce.

Klíčová slova

Cizinci, cíle vzdělávání, formy vzdělávání, integrace, migrace, proces vzdělávání, studium, trh práce, uplatnění cizinců, vízum, vzdělávání cizinců, vzdělanost cizinců.

Annotation

This thesis analyzes foreigners' interest in further education and evaluates their educational potential due to their status in the labor market in the Czech Republic. A partial survey of a representative proportion of foreigners living in the Czech Republic has been conducted in order to further elucidate the experience of immigrants to the labor market mobility, capabilities and limitations of their career search strategies and maintenance of work.

Key words

Education for foreigners, educations of foreigners, foreigners, form of education, goal of education, integration, labor market, learning proces, migration, partipations of foreigners, study, visa.

OBSAH

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST	
1 CIZINCI V ČESKÉ SPOLEČNOSTI	12
1.1 Cizinci v české společnosti - vymezení.....	12
1.1.1 Krátkodobý, dlouhodobý a trvalý pobyt.....	13
1.1.1.1 Krátkodobý pobyt.....	13
1.1.1.2 Dlouhodobý pobyt.....	15
1.1.1.3 Trvalý pobyt.....	17
1.2 Důvody pobytů cizinců v České republice – migrace	18
1.3 Struktura cizinců v České republice dle národnostního rozvrstvení	19
1.4 Situace v oblasti integrace cizinců.....	22
1.5 Diskriminace cizinců	30
PRAKTICKÁ ČÁST	
2 VZDĚLÁVÁNÍ CIZINCŮ V ČESKÉ REPUBLICĚ	34
2.1 Vzdělávání cizinců v mateřských a základních školách	37
2.1.1 Vzdělávání cizinců v mateřských školách	37
2.1.2 Vzdělávání cizinců v základních školách	37
2.1.2.1 Začleňování žáků s odlišným mateřským jazykem.....	39
2.2 Vzdělávání cizinců v učilištích, středních školách a vyšších školách	40
2.2.1 Střední odborné učiliště.....	41
2.2.2 Střední odborná škola	42
2.2.3 Gymnázium	42
2.2.4 Konzervatoř	42
2.2.5 Vyšší odborné školy	43
2.3 Vzdělávání cizinců na vysokých školách	43
2.4 Uznávání vzdělávání	45
2.4.1 Nostrifikace	47
2.4.2 Superlegalizace a apostila.....	48
2.5 Uznávání odborné kvalifikace.....	49
2.6 Potřeba vzdělávání a její naplňování	51
2.6.1 Jazyková bariéra a výuka češtiny pro cizince	52
2.6.2 Nedostatek informací.....	52

3 VYUŽITÍ VZDĚLANOSTNÍ POTENCIÁLU CIZINCŮ V ČESKÉ REPUBLICCE	54
3.1 Využití vzdělání a pracovního potenciálu cizinců	54
4 ANALÝZA UPLATNĚNÍ CIZINCŮ NA TRHU PRÁCE V ČESKÉ REPUBLICCE... 57	57
4.1 Postavení cizinců na trhu práce.....	57
4.2 Ekonomická aktivita cizinců	58
4.2.1 Zaměstnávání cizích státních příslušníků v postavení registrovaných podnikatelů.....	59
4.2.2 Platná povolení k zaměstnávání cizinců	59
4.2.3 Informační povinnost zaměstnavatele	63
4.2.4 Cizinci s živnostenským oprávněním	63
4.2.5 Cizinci v postavení zaměstnanců.....	64
4.3 Pracovní kontexty a jazyk.....	65
4.4 Zkušenosti imigrantů s mobilitou na trhu práce.....	66
4.5 Výsledky průzkumu	69
4.5.1 Pracovní historie v zemi původu	69
4.5.2 Vzdělání v zemi původu	69
4.5.3 Vzdělání vs. uplatnění na trhu práce	69
4.5.4 Způsob hledání práce a nabízení sebe na trhu práce	70
4.5.5 Vztah zaměstnance a zaměstnavatele	71
4.5.6 Role jazyka, vliv znalosti jazyka.....	71
4.5.7 Spokojenost s aktuální pozicí na trhu práce a představy o ideální pozici	72
4.5.8 Imigrantova reflexe na vnímání diskriminace, přijmutí společností.....	72
4.5.9 K výsledkům průzkumu	72
ZÁVĚR.....	73
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	76
SEZNAM ZKRATEK	78
SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ a TABULEK	79
SEZNAM PŘÍLOH.....	80

ÚVOD

Česká republika se stejně jako další země Evropské unie stává nejen tranzitní, ale i cílovou zemí pro cizince, kteří se z nejrůznějších důvodů snaží opustit svoji původní destinaci a začít svůj nový život v rámci Evropské Unie.

V současné době se jedná zejména o uprchlíky ze zemí zasažených horkými válečnými konflikty, a to převážně z většiny zemí Blízkého Východu, Afriky, či z bývalých zemí SSSR, zejména z Ukrajiny, ale v menší míře se jedná i o cizince – odborníky, kteří přesídlují do ČR v rámci své pracovní kariéry.

Země EU včetně České republiky se díky své sociální politice, relativní ekonomické stabilitě a zejména tolerantnímu přístupu k cizincům, stávají jakoby zaslíbenou zemí pro ty, kteří jsou nespokojeni se svým životem v zemi svého původu a stávají se příjemci cizinců, kteří se navždy rozhodli opustit svou domovinu. V současném světě je zcela běžné, že cizorodý etnický či národnostní prvek není nazírán jako hrozba nebo nebezpečí pro danou společnost, ale spíše jako obohacení či podnět k jejímu dalšímu rozvoji. Tento tolerantní přístup je však omezen limitem ekonomické schopnosti společenského systému, který cizince přijímá, zařadit je do svých struktur bez velkých a zničujících sociálních otřesů. Připomeňme si, že i takový stát, jehož státnost byla formována přistěhovalectvím – USA se až do dnešních dnů nedovedl s dalšími vlnami přistěhovalectví vypořádat a například zátarasů na mexické hranici sloužící k omezení především ekonomické migrace z Mexika do USA se stávají běžným stavem při mezihraničním režimu mezi oběma státy.

Je tedy nutné si uvědomit, že v současné době stále rostoucí migrace cizinců se stává problémem pro světová centra, která jsou svým obyvatelům schopná zabezpečit poměrně vysokou životní úroveň. Uvedený problém se začíná dotýkat i České republiky.

Mezi důvody, kvůli kterým se řada cizinců rozhoduje pro migraci, patří důvody ekonomické, politické i náboženské, s tím, že největší podíl představují důvody právě ekonomické. V nadsázce se dá říct, že v Evropě dochází k situaci, ke které již jednou došlo, a to k situaci, kdy čelila náporu „barbarských národů“, které zpočátku měly zájem o získání životní úrovně občana římského státu, se kterým si však Římská říše později nedovedla poradit.

Jedním z důležitých prvků pro zařazení migrantů do společnosti je úroveň nabídky jejich vzdělávání. Pro hladké zapojení do společnosti je nutné, aby cizinec dobře ovládl řeč, byl obeznámen se základy reálií a hodnotových měřítek společnosti,

do které se chce integrovat a souhlasil s nimi a v neposlední řadě, aby se svými znalostmi, vědomostmi a dovednostmi uměl zapojit do pracovního trhu.

Problematika vzdělávání a vzdělanosti cizinců a jejich uplatnění a integrace do společnosti České republiky je dlouhodobou otázkou pro českou státní správu, která však co do kvality ani kvantity není zcela optimálně připravena.

Z historického hlediska byla migrace vždy důležitou součástí dějin u všech národů. Probíhala a vlastně i probíhá prakticky za stejnými účely. Jednotlivci, ale i skupiny lidí se stěhují za účelem zlepšení svého ekonomického statutu, či z důvodu ohrožení svého života. Při příchodu do nového prostředí je důležitá míra schopnosti příjmového státu maximálně využít potenciál emigranta za účelem jeho hladké integrace do společnosti, což v současné době není efektivně řešeno.

I přes oficiální snahu EU není stav integrace uprchlíků v EU nikterak růžový a s přibývajícím časem jsme svědky nesystémových řešení při přijímání uprchlíků, s čímž má největší problém Itálie, která je nucena se zabývat ponejvíce přijímáním ekonomických uprchlíků z Afriky, kteří se k jejím břehům dostávají pomocí překupníky vypravovaných lodí. Při integraci se pak italské úřady setkávají s rozdílnou kulturní, ale především i vzdělanostní úrovní uprchlíků, kterou lze jen velmi pomalu a nedostatečně řešit. V České republice zatím podobný problém není tak aktuální, a to vzhledem k její vnitrozemské poloze, ale s přihlédnutím k současné mezinárodní situaci a s ohledem na již konkrétně probíhající kroky (poměrně nedávno náš stát rozhodl o přijetí několika syrských rodin a zcela otevřeně se diskutuje o kvótách uprchlíků, které by měly jednotlivé státy unie přijímat), se bude muset na přijímání uprchlíků zcela zásadním způsobem připravit. Je nutné především pomoci uprchlíkům v překonání jazykové bariéry a nabídnout jim standardní cestu do jejich uplatnění se na trhu práce a v neposlední řadě i nastartovat zcela principiální proces ochrany přijímající společnosti proti její infiltraci negativními jevy (zejména šíření kriminality a xenofobních ideologií).

Cílem této práce je popsat a zhodnotit vzdělanost a možnosti vzdělávání cizinců v ČR a nastínit řešení problémů, se kterými se cizinci setkávají v souvislosti se svým příchodem do České republiky a jejich postavení na trhu práce v České republice.

Z hlediska postavení cizinců na trhu práce v České republice můžeme cizince rozdělit do dvou skupin. První skupinu tvoří občané Evropské unie, Evropského hospodářského systému a Švýcarska, kdy jejich občané včetně rodinných příslušníků nejsou považováni za cizince a mají v České republice volný přístup na trhu práce.

Občané Evropské unie nepotřebují na našem území pracovní povolení, pouze jejich zaměstnavatel je povinen dle zákona o zaměstnanosti vyplnit a odevzdat příslušnému úřadu práce informační kartu cizince.

Druhou skupinou, kterou se budeme v práci blíže zabývat, jsou občané třetích zemí. Jejich pobyt v České republice podléhá vízové povinnosti, pokud nebudeme brát v potaz občany státu, se kterými má Česká republika sjednanou dohodu o zrušení vízové povinnosti. Tito cizinci z třetích zemí jsou statisticky nejpočetnější skupinou, která má největší zájem o ať již studijní či pracovní pobyt v České republice a leckdy pracovní pobyt kryjí studijním pobytem. Úroveň vzdělání a jazyková bariéra ovlivňují možnosti cizinců při hledání zaměstnání. Velké množství imigrantů směřuje na sekundární trh práce a jejich integrace do české společnosti není zcela jednoduchá.

Můžeme tedy úvodem říci, že zaměstnávání cizinců z první skupiny nepředstavuje pro Českou republiku žádné větší problémy, problematika zaměstnanosti cizinců z druhé skupiny pak určitým problémem je.

TEORETICKÁ ČÁST

1 CIZINCI V ČESKÉ SPOLEČNOSTI

1.1 Cizinci v české společnosti – vymezení

V současné době žije v Evropské unii více než 47 milionů lidí, kteří se narodili mimo EU. Je to tedy asi 10 % obyvatelstva. V České republice se dle statistických údajů z roku 2013 jedná o 4 % obyvatel. „Počet cizinců¹ s pobyty trvalými a pobyty dlouhodobými nad 90 dní tedy tvoří nemalou část žijící v české společnosti.“² „Podíváme-li se blíže na profily pěti nejčastějších státních občanství žijících v ČR, pak těmito státy jsou státy Ukrajina, Slovensko, Vietnam, Polsko a Rusko.“³

Pojmem cizinec rozumíme fyzickou osobu, která není státním občanem České republiky. Nabývání a pozbývání občanství ČR je řešeno zákonem č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky, a dále zákonem č. 193/1999 Sb., o státním občanství některých bývalých československých státních občanů. Pobyt cizinců v ČR se řídí zákonem č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců a zčásti také zákonem č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších úprav.

Dle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, právní úprava platná k 31. 12. 2008, lze rozeznat následující kategorie cizinců pobývajících v České republice:

- 1) Občané zemí Evropské Unie, Norska, Švýcarska a Lichtenštejnska a jejich rodinní příslušníci.
 - Občané zemí EU registrovaní bez povolení k přechodnému nebo trvalému pobytu a jejich rodinní příslušníci.
 - Občané zemí EU a jejich rodinní příslušníci s povolením k přechodnému pobytu.
 - Občané zemí EU a jejich rodinní příslušníci s povolením k trvalému pobytu.
- 2) Občané zemí mimo Evropskou unii „Občané třetích zemí“.
 - Občané třetích zemí pobývající v ČR krátkodobě (obecně do 90 dnů) bez víz (týká se těch občanů, se kterými má ČR uzavřenou dohodu o bezvízovém styku).

¹ Pojmem „cizinec“ se rozumí jak cizinci, tak cizinky

² ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Cizinci*. [online]. 2012. [cit.2014-01-28]. Dostupné z: <http://www.czso.cz>

³ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Cizinci: Přehledy*. [online]. 2012. [cit.2014-01-28]. Dostupné z:

² ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Cizinci*. [online]. 2012. [cit.2014-01-28]. Dostupné z: <http://www.czso.cz>

³ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Cizinci: Přehledy*. [online]. 2012. [cit.2014-01-28]. Dostupné z:

http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_prehledy

- Občané třetích zemí pobývajících v ČR na základně krátkodobých víz do 90 dní (týká se občanů těch zemí, se kterými nemá ČR uzavřenou dohodu o bezvízovém styku).
 - Občané třetích zemí pobývajících v ČR na základě víz nad 90 dní.
 - Občané třetích zemí s povolením k dlouhodobému pobytu.
 - Občané třetích zemí s povolením k trvalému pobytu.
 - Cizinci s platným azylem.
- 3) Cizinci bez ohledu na hranice Evropské unie.
- Registrovaní žadatelé o azyl.
 - Cizinci pobývajících v ČR v rámci dočasné ochrany.
 - Nelegálně pobývajících cizinci v ČR.

1.1.1 Krátkodobý, dlouhodobý a trvalý pobyt

Cizince pobývajících na území České republiky, nebereme-li v potaz azylanty, můžeme rozdělit do tří základních skupin, tak jak vymezuje zákon o pobytu cizinců, a to na krátkodobý, dlouhodobý a trvalý pobyt. Jak je patrné, každý z těchto pobytů ovlivňuje život cizinců na území České republiky a s tím spojenou potřebu nebo naopak nenutnost integrace do české společnosti.

1.1.1.1 Krátkodobý pobyt

Krátkodobým pobytem rozumíme pobyt cizinců na základě pobytových titulů s dobou platnosti do 3 měsíců. Krátkodobý pobyt může být bez vízové nutnosti na základě dohody o bezvízovém styku, nebo na základě bezvízového zrušení vízové povinnosti. Krátkodobý pobyt, pokud se vyžaduje vízová povinnost, je na krátkodobé vízum do 90 dnů, taktéž na průjezdní či letištní vízum.

Cizinci ze států, jejich občané anebo držitelé jejich pasů vízum nepotřebují, jsou oprávněni pobývat na území ČR, anebo i na území Schengenu, po dobu, která je stanovena v příslušném právním dokumentu, ze kterého bezvízový styk vyplývá.

„Bezvízový styk se může zakládat na Nařízení Rady (ES) č. 539/2001 ze dne 15. března 2001, kterým se stanoví seznam třetích zemí, jejichž státní příslušníci musí mít při překračování vnějších hranic vízum, jakož i seznam třetích zemí, jejichž státní

příslušníci jsou od této povinnosti osvobozeni nebo na mezinárodní smlouvě o bezvívovém styku, anebo nařízení vlády dle § 181 českého cizineckého zákona.“⁴

„Bezvívový styk neumožňuje výdělečnou činnost dle čl. 4 odst. 3. Nařízení 539/2001 může členský stát vyloučit z bezvívového styku ty cizince, kteří na jeho území chtějí provozovat výdělečnou činnost. Toto ČR provedla u všech dohod o bezvívovém styku anebo svými nařízeními vlády. Nikdo tedy není oprávněn pouze na základě bezvívového styku v ČR pracovat či podnikat, a to dokonce ani tehdy ne, pokud by si opatřil povolení k zaměstnání.“⁵

„Občané států, o nichž to stanoví Nařízení č. 539/2001 v platném znění, jsou oprávněni vstoupit na území ČR a na území Schengenu pouze s vízem. Krátkodobá víza existují v zásadě tři, jsou to:

- 1) Letištní vízum – které opravňuje k pobytu pouze v prostoru mezinárodního letiště, tedy při mezipřistání na českém mezinárodním letišti při letu z jedné třetí země do jiné třetí země.*
- 2) Průjezdní vízum – vízum typu B, opravňuje k tranzitu přes území ČR po dobu 5 dnů na jednu cestu.*
- 3) Vízum k pobytu do 90 dnů – vízum typu C, tzv. turistické vízum. Krátkodobé („turistické“) vízum.*

Vízum k pobytu do 90 dnů – vízum typu C, tedy tzv. turistické vízum je standardním českým pobytovým titulem pro krátkodobý pobyt. Vízum k pobytu do 90 dnů uděluje zastupitelský úřad na žádost cizince, výjimečně pak pohraniční policie na hranicích (tedy dnes už jen na mezinárodním letišti). Doba platnosti turistického víza se stanoví podle předpokládaného počtu cest na území, nejdéle však na 2 roky. Vízum k pobytu do 90 dnů podle požadavku cizince uděluje zastupitelský úřad jako jednorázové, ke dvěma vstupům nebo vícenásobné (tzv. multivíza). Vízum k pobytu do 90 dnů opravňuje k pobytu na území po dobu v něm uvedenou. Celková doba pobytu na území nesmí překročit 3 měsíce. Do víza se uvede účel pobytu. Místo podání žádosti o turistické vízum. O toto vízum se žádá na zastupitelském úřadě ČR v zahraničí, který toto vízum také vyřizuje a případně uděluje. Jen výjimečně je možno požádat o vízum na hranicích (zejména-jde-li o rodinného příslušníka občana EU); pak toto vízum uděluje pohraniční policie – dnes by se toto mohlo stát jen

⁴ PORADNA PRO OBČANSTVÍ, OBČANSKÁ A LIDSKÁ PRÁVA. *Krátkodobý pobyt*. [online]. 2009. [cit.2014-01-28]. Dostupné z: <http://cizinci.poradna-prava.cz/cizinci-3ti-zemi/kratkodoby-pobyt.html>

⁵ Tamtéž

na českém mezinárodním letišti. Pravidla pro udělování víz na hranicích stanoví NAŘÍZENÍ RADY (ES) č. 415/2003 ze dne 27. února 2003 o udělování víz na hranicích včetně udělování takových víz projíždějícím námořníkům.

Toto Nařízení stanoví, že odchýlně od obecného pravidla, že víza udělují diplomatické mise a konzulární úřady, v souladu s čl. 12 odst. 1 Schengenské prováděcí úmluvy může být státnímu příslušníku třetí země, který musí mít při překračování vnějších hranic členského státu vízum, uděleno ve výjimečných případech vízum na hranicích (tedy např. na mezinárodním letišti), pokud splňuje tyto podmínky:

- Dotyčná osoba splňuje podmínky stanovené v čl. 5 odst. 1 písm. a), c), d) a e) Schengenské úmluvy.
- Dotyčná osoba neměla možnost o vízum požádat předem.
- Dotyčná osoba na požádání předloží doklady potvrzující nepředvídatelné a naléhavé důvody pro stup a musí být zaručen návrat do země původu dotyčné osoby nebo průjezd do třetí země.⁶

„K žádosti o udělení víza k pobytu do 90 dnů je cizinec povinen na požádání orgánu udělujícího toto vízum předložit:

- 1) Cestovní doklad.
- 2) Fotografie; to neplatí, pokud bude pořizován obrazový záznam cizince.
- 3) Policií ověřené pozvání nebo prostředky k pobytu na území a doklad o zajištění ubytování cizince po dobu jeho pobytu na území, pokud nedoloží zabezpečení nákladů spojených s pobytem na území jinak.
- 4) Doklad prokazující zajištění nákladů spojených s vycestováním z území.
- 5) Lékařskou zprávu, že netrpí závažnou nemocí; o předložení lékařské zprávy lze požádat pouze v případě důvodného podezření, že závažnou nemocí trpí.
- 6) Další doklady osvědčující údaje uvedené v žádosti o vízum.“⁷

1.1.1.2 Dlouhodobý pobyt

Povolení k dlouhodobému pobytu znamená pro mnoho cizinců vstup do nového života, ať již s cílem strávit v České republice pouze vymezený čas nebo se natrvalo

⁶ PORADNA PRO OBČANSTVÍ, OBČANSKÁ A LIDSKÁ PRÁVA. *Krátkodobý pobyt*. [online]. 2009. [cit.2014-01-28]. Dostupné z: <http://cizinci.poradna-prava.cz/cizinci-3ti-zemi/kratkodoby-pobyt.html>

⁷ Tamtéž

přistěhovat. Povolení k dlouhodobému pobytu umožňuje po dalších 5 letech a splnění předepsaných povinností, zažádat o trvalý pobyt a po dalších 5 letech o české státní občanství.

Žadatelé o dlouhodobé vízum tak činí většinou za účelem:

- 1) Zaměstnání.
- 2) Samostatné výdělečné činnosti.
- 3) Rodinného života.
- 4) Studia.

„Žádost o vízum k pobytu nad 90 dnů: O vízum se žádá v případě, že cizinec chce pobývat v České republice za účelem vyžadujícím pobyt na území delší než 3 měsíce. Žádost se podává na zastupitelském úřadě České republiky v zahraničí, a to zásadně. K žádosti, která se podává na úředním tiskopise (červený formulář), se předkládají následující náležitosti:

1) Povinné náležitosti:

- *Cestovní doklad.*
- *Doklad potvrzující účel pobytu na území.*
- *Prostředky k pobytu, nepředkládá cizinec žádající za účelem zaměstnání.*
- *Doklad o zajištění ubytování.*
- *Výpis z evidence Rejstříku trestů; kromě cizince mladšího 15 let.*
- *Fotografie (vyjma situace, kdy bude pořizován obrazový záznam cizince.*

Za přijetí žádosti o vízum je cizinec dále povinen zaplatit správní (konzulární) poplatek dle položky 144 přílohy zákon o správních poplatcích. Výše poplatku činí 2.500 Kč, ovšem Ministerstvo zahraničních věcí může stanovit rozdílné sazby poplatků v závislosti na tom, jak vysoký poplatek účtuje cizincova země původu držitelům cestovních dokladů České republiky.

2) Fakultativní náležitosti (zastupitelský úřad je může - v odůvodněných případech vyžadovat):

- *Doklad obdobný výpisu z evidence Rejstříku trestů z cizincovy země původu (tj. od státu, jehož je cizinec státním občanem, jakož i států, v nichž cizinec pobýval v posledních 3 letech nepřetržitě po dobu delší než 6 měsíců, nebo čestné prohlášení v případě, že tento stát takový doklad nevydává).*
- *Lékařskou zprávu, že netrpí závažnou nemocí; o předložení lékařské zprávy lze požádat pouze v případě důvodného podezření, že závažnou nemocí*

trpí. Před vyznačením víza do cestovního dokladu je cizinec dále povinen předložit doklad o cestovním zdravotním pojištění po dobu pobytu.“⁸

„Žádost o vízum je třeba podat osobně, tedy není přípustné poslat žádost doporučeně poštou ani podat žádost v zastoupení na základě plné moci. Zastupitelský úřad ovšem může od této povinnosti v odůvodněných případech ustoupit. O vízum může žádat i ten, kdo již na území ČR pobývá na základě jiného povolení k pobytu, např. na základě jiného víza. Žádost ovšem musí podat na zastupitelském úřadě v zahraničí, tedy např. v Bratislavě či v Drážďanech (pokud ovšem není dle § 52 odst. 1 písm. c) povinen podat žádost o vízum pouze ve své zemi původu). Zastupitelský úřad zpravidla provádí se žadatelem o vízum pohovor. Během pohovoru se může žadatele o vízum ptát na záležitosti související s jeho zamýšleným pobytem v České republice. Předmětem kritiky pohovorů je, že pohovor se neprotokoluje a průběh pohovorů je tedy velmi netransparentní. Na základě pohovoru či na základě jiných skutečností (zde se bohužel může dostávat ke slovu korupce) může zastupitelský úřad zformulovat své stanovisko k tomu, zda cizinci má být dlouhodobé vízum uděleno či nikoli. Stanovisko je v zásadě buď doporučující anebo negativní. Cizincům se v současnosti obsah stanoviska nesděluje. Zastupitelský úřad následně zašle žádost o vízum Ministerstvu vnitra, aby o ní rozhodlo. Ministerstvo vnitra musí při rozhodování o vízu přihlídnout ke stanovisku zastupitelského úřadu, Ministerstvo vnitra je ale oprávněna rozhodnout i opačně. Pokud Ministerstvo vnitra vízum cizinci udělí, vyrozumí o této skutečnosti zastupitelský úřad cizince a vlepí mu do cestovního pasu dlouhodobé vízum; před vlepěním víza musí ještě cizinec předložit doklad o cestovním zdravotním pojištění.“⁹

Vízum k pobytu nad 90 dnů se uděluje s platností na 1 rok, ovšem doba pobytu na toto vízum může být kratší, pokud k realizaci účelu pobytu stačí doba kratší.

1.1.1.3 Trvalý pobyt

Povolení k trvalému pobytu může získat občan Evropské unie, který splňuje dané podmínky, ale i cizinec, který není občanem Evropské unie, tedy tzv. občan třetího státu. Povolení k trvalému pobytu lze získat po 5 letech nepřetržitého dlouhodobého pobytu na území České republiky. „O povolení k trvalému pobytu na území ČR rozhoduje Ministerstvo vnitra ČR. Žadatel vyplní a osobně podá na

⁸ PORADNA PRO OBČANSTVÍ, OBČANSKÁ A LIDSKÁ PRÁVA. *Krátkodobý pobyt*. [online]. 2009. [cit.2014-01-28]. Dostupné z: <http://cizinci.poradna-prava.cz/cizinci-3ti-zemi/kratkodoby-pobyt.html>

⁹ Tamtéž

příslušném formuláři žádost o povolení k trvalému pobytu. Zároveň se žádostí o povolení k pobytu se dokládají vždy originály, případně úředně ověřené kopie následujících dokumentů. Všechny tyto dokumenty, vyjma cestovního dokladu, se vyhotovují v českém jazyce nebo jsou do češtiny úředně přeloženy. Žádost o povolení k trvalému pobytu v České republice se podává vždy osobně. Cizinec, který není rodinným příslušníkem jiného občana Evropské unie, podává žádost o trvalý pobyt na ministerstvu vnitra ČR podle místa svého bydliště.“¹⁰

K žádosti o trvalý pobyt je nutné předložit:

- 1) Cestovní doklad.
- 2) Doklad, který potvrzuje splnění podmínky 5 let nepřetržitého přechodného pobytu.
- 3) 2 fotografie.
- 4) Doklad o zajištění ubytování.
- 5) Doklad o zajištění prostředků k pobytu.
- 6) Doklad o zkoušce z českého jazyka.
- 7) Výpis z evidence Rejstříku trestů.

1.2 Důvody pobytu cizinců v České republice – migrace

„V důsledku ekonomické krize a jejích dopadů na situaci na trhu práce v České republice dochází v posledních letech k stagnaci celkového počtu cizinců legálně pobývajících na území České republiky. Zatímco až do roku 2008 a zejména v období 2006 – 2008 Česká republika zaznamenávala poměrně vysoké meziroční přírůstky zejména ekonomicky motivované migrace, od roku 2009 se růst nově příchozích cizinců výrazně omezil“¹¹ Mluvíme-li o integraci cizinců do České republiky, máme tedy na mysli početně nejvýznamnější skupiny cizinců z třetích zemí. Občanem třetí země je občan státu, který není členem Evropské unie a není zároveň občanem Islandu, Lichtenštejnska, Norska a Švýcarska. Ekonomická krize a s ní spojené možnosti pracovního uplatnění na českém trhu práce výrazně ovlivnila počty nově příchozích cizinců z třetích zemí. *„Zaznamenaný pokles se týká pouze cizinců pobývajících v České republice přechodně. Naopak v kategorii trvalého pobytu je*

¹⁰ POBYT V ČESKÉ REPUBLICE. *Trvalý pobyt*. [online]. 2012. [cit.2014-02-13]. Dostupné z: <http://infocizinci.cz/trvaly-pobyt/trvaly-pobyt/>

¹¹ MVČR. *Usnesení Vlády České republiky ze dne 4. ledna 2012 č.6, Postup při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců*. [online]. 2012. [cit.2014-03-18]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/usneseni-vlady-cr-ze-dne-4-1-2012-c-6-k-postupu-pri-realizac-pdf.aspx>.

vykazován rostoucí trend. Podíl občanů třetích zemí žijících v České republice trvale se zvyšuje.“¹² Ačkoli dle statistických údajů dochází k již výše zmíněné stagnaci v oblasti nově příchozích cizinců, otázka integrace cizinců již na území pobývajících stále nabývá na důležitosti. „Právě důsledky ekonomické krize a s tím související opatření, která mají dopad na celou společnost, ukazují, že je nadále nutné prohlubovat aktivní integrační politiku, tak aby nedocházelo k sociálnímu napětí, a aby sami cizinci byli schopni reagovat adekvátně na změny ve společnosti.“¹³

Vymezíme-li pojem integrace, tedy jde o obousměrný proces, kde jednu stranu zastupují cizinci a druhou majoritní společnost. Záměrem veškerých integračních opatření je docílit oboustranně přínosného soužití nově příchozích i obyvatelstva přijímací země. Cílem integrace je dosáhnout společného soužití mezi cizinci a společností, ve které žijí, vytvořit podmínky pro začlenění do společnosti a ochranu před diskriminací, umožnit cizincům důstojný život během pobytu v České republice a přecházet vytváření uzavřených komunit, jakož i společenské izolaci a sociálnímu vyloučení cizinců.

Domníváme se, že existuje nejpodstatnější důvod pobytu cizinců v České republice a tím je zlepšení životní situace, která se především týká cizinců z „třetích zemí“. Česká republika pro výše uvedené znamená ekonomicky stabilnější, vyspělejší a pro život příhodnější zemi. Cizinci se snaží o začlenění jak v oblasti pracovní, tak i v oblasti vzdělávání.

1.3 Struktura cizinců v České republice dle národnostního rozvrstvení

Zjišťování národností je trvalou součástí sčítání lidu, domů a bytu v České republice. „V dlouhodobém vývoji kopíruje národnostní struktura obyvatel historii našeho státu. V době vzniku samostatné Československé republiky byla národnostní struktura charakterizována dvěma dominantními národnostmi – českou a německou, které tvořily dohromady 98 % populace. Zbylá 2 %, která připadla na ostatní národnosti, představovala v absolutním vyjádření pouhých 185 tisíc osob. Podíl německé národnosti se po 2. světové válce dramaticky snížil v důsledku poválečného odsunu Němců a početně nejvýznamnější národnostní menšinou na našem území se stala národnost slovenská. V období existence společného státu Čechů a Slováků

¹² MVČR. Usnesení Vlády České republiky ze dne 4. ledna 2012 č.6, Postup při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců. [online]. 2012. [cit.2014-03-18]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/usneseni-vlady-cr-ze-dne-4-1-2012-c-6-k-postupu-pri-realizac-pdf.aspx>.

¹³ Tamtéž

zastoupení slovenské národnosti trvale rostlo. Výrazný pokles počtu Slováků byl zaznamenán až po rozpadu federativního státu a vzniku dvou samostatných republik. Zastoupení dalších národností vzhledem k nepříznivým demografickým charakteristikám (zejména věkové struktuře) většinou klesalo.“¹⁴

Tab. 1: Obyvatelstvo podle pohlaví a podle druhu pobytu, státního občanství, způsobu bydlení, národnosti a náboženské víry; sčítání lidu, domů a bytů 2011

Druh pobytu, státní občanství, způsob bydlení, národnost, náboženská víra	Obyvatelstvo celkem		v tom	
	abs.	%	Muži	Ženy
Obyvatelstvo celkem	10 436 560	100,0	5 109 766	5 326 794
z toho:				
trvalým pobytem	10 141 553	97,2	4 932 640	5 208 913
s dlouhodobým pobytem	244 563	2,3	148 293	96 270
narození v obci obvyklého bydliště	4 912 225	47,1	2 528 297	2 383 928
bydlící před rokem ve stejné obci	7 619 795	73,0	3 706 482	3 913 313
Obyvatelstvo podle způsobu bydlení:				
osoby v bytech	10 144 961	97,2	4 941 424	5 203 537
osoby v zařízeních	194 456	1,9	110 641	83 815
osoby mimo byty a zařízení	97 143	0,9	57 701	39 442
Obyvatelstvo podle státního občanství:				
z toho:				
Česká republika	9 924 044	95,1	4 817 652	5 106 392
Slovenská republika	82 251	0,8	44 186	38 065
ostatní země EU	68 320	0,7	44 398	23 922
bez státního občanství	1 502	0,0	897	605
Nezjištěno	60 208	0,6	34 105	26 103

¹⁴ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, *Národnosti v ČR od roku 1921*. [online]. 2012. [cit.2014-03-28]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/narodnosti_v_cr_od_r_1921

Obyvatelstvo podle národnosti:				
z toho:				
Česká	6 711 624	64,3	3 193 082	3 518 542
moravská	521 801	5,0	272 026	249 775
Slezská	12 214	0,1	7 445	4 769
Slovenská	147 152	1,4	70 840	76 312
Maďarská	8 920	0,1	4 705	4 215
německá	18 658	0,2	9 166	9 492
Polská	39 096	0,4	16 696	22 400
Romská	5 135	0,0	2 876	2 259
Ruská	17 872	0,2	7 075	10 797
Ukrajinská	53 253	0,5	26 786	26 467
Vietnamská	29 660	0,3	16 854	12 806
Neuvedeno	2 642 666	25,3	1 359 655	1 283 011
Obyvatelstvo podle náboženské víry:				
věřící – nehlásící se k žádné církvi ani náboženské společnosti	705 368	6,8	316 694	388 674
věřící – hlásící se k církvi, náboženské společnosti	1 463 584	14,0	643 382	820 202
z toho:				
Církev adventistů sedmého dne	7 391	0,1	3 304	4 087
Církev československá husitská	39 229	0,4	15 150	24 079
Církev římskokatolická	1 082 463	10,4	467 493	614 970
Českobratrská církev evangelická	51 858	0,5	22 214	29 644
Náboženská společnost Svědkové Jehovovi	13 069	0,1	5 341	7 728
Pravoslavná církev v českých zemích	20 533	0,2	10 063	10 470
Slezská církev evangelická augsburského vyznání	8 158	0,1	3 588	4 570

Starokatolická církev v ČR	1 730	0,0	738	992
bez nábož. víry	3 604 095	34,5	1 838 898	1 765 197
Neuvedeno	4 662 455	44,7	2 310 094	2 352 361

Zdroj¹⁵

1.4 Situace v oblasti integrace cizinců

„Česká republika zaznamenala v průběhu posledních několika let významné změny v oblasti imigrace a integrace cizinců. Došlo ke změnám charakteru a složení imigrace, a to nejen co se týká počtu, ale i kulturní a sociální diversity imigrantů. V návaznosti na tento vývoj se změnily také integrační potřeby cizinců a priority integrační politiky. Výrazné omezení možností pracovního uplatnění v souvislosti s dopady ekonomického propadu a s tím spojenou stagnací imigrace do České republiky provázely i některé problémy spojené s migrací a integrací cizinců. Začínají se projevovat hlouběji některé negativní tendence ve vztahu majority k cizincům; těmto tendencím je nutné včas předcházet.

Právě důsledky ekonomické krize a s tím související opatření, která mají dopad na celou společnost, ukazují, že je nadále nutné prohlubovat aktivní integrační politiku, tak aby nedocházelo k sociálnímu napětí, bylo eliminováno riziko sociální izolace či exkluze cizinců, a aby sami cizinci byli schopni reagovat adekvátně na změny ve společnosti. Cílová skupina politiky integrace cizinců na konci roku 2012 čítala celkem 276 820 státních příslušníků třetích zemí s povoleným pobytem na území České republiky. Počet cizinců ze třetích zemí, kteří jsou cílovou skupinou politiky integrace cizinců, meziročně nadále klesal, zejména pokud jde o počty osob pobývajících v České republice přechodně, a to zejména v důsledku nižšího počtu nově příchozích. Naopak počet cizinců s trvalým pobytem v roce 2012 značně dynamicky rostl. Omezené možnosti uplatnění na trhu práce se projevily rovněž v účelu přechodného pobytu cizinců ze třetích zemí. Z účelů spojených s výkonem ekonomických aktivit je nejčastějším účelem pobytu podnikání. Zejména v posledních letech roste podíl občanů třetích zemí, kteří v České republice pobývají za účelem sloučení rodiny. Početně výrazněji zastoupeni (necelých 10 %) jsou rovněž cizinci, jejichž pobyt v České republice je spojen se studiem a vzděláváním.

¹⁵ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Sčítání lidu, domů a bytů 2011*. [online]. 2011. [cit.2014-03-28]. Dostupné z: <http://vdb.czso.cz/sldbvo/>

Ačkoliv tedy docházelo ke stagnaci v oblasti nově příchozích cizinců, otázka integrace cizinců již pobývajících na území stále nabývá na důležitosti. Na změny v migrační situaci přímo reagovala politika integrace. Významně byla posílena opatření ke zvýšení informovanosti cizinců a podpoře jejich samostatnosti, a to ve všech etapách integračního procesu. Zvýšil se důraz na efektivitu integračních opatření i posílení jejich realizace v místech významného soustředění cizinců, na spolupráci s regionální a lokální veřejnou správou a na rozšíření spektra subjektů podporujících integraci. Integrační politika se zaměřila na systematické monitorování a vyhodnocování situace a postavení cizinců v České republice jako podkladu pro zkvalitnění obsahu a distribuce integračních opatření. Důraz byl kladen na podporu organizací migrantů, integrace žen – migrantek a mládeže – migrantů 2. generace. Základním dokumentem integrační politiky je Koncepce integrace cizinců na území České republiky. Koordinací realizace této Koncepce bylo usnesením vlády č. 979 ze dne 23. července 2008 pověřeno Ministerstvo vnitra.

V roce 2011 byla Koncepce aktualizována usnesením vlády č. 99 ze dne 9. února 2011 k aktualizované Koncepti integrace cizinců na území České republiky – Společné soužití. Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců – Společné soužití definuje postup České republiky v oblasti integrace cizinců do budoucna a reaguje na vývoj, nové trendy a aktuální potřeby v souvislosti s integrací cizinců i cizineckou problematikou obecně. Aktualizovaná Koncepce reflektuje skutečnost, že úspěšnost integrace přímo podmiňuje prospěšnost a efektivitu migrace. V roce 2012 vycházela integrační politika z usnesení vlády č. 6 ze dne 4. ledna 2012 k Postupu při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců – Společné soužití v roce 2012. Materiál byl zpracován s využitím podkladových materiálů příslušných ministerstev a dalších institucí a organizací participujících na realizaci Koncepce integrace cizinců.

Veškeré integrační aktivity směřují k dosažení oboustranně přínosného a bezproblémového soužití nově příchozích i místního obyvatelstva. Ministerstvo vnitra klade důraz na koordinaci činnosti subjektů zapojených do realizace politiky integrace cizinců a na jejich vzájemnou informovanost.

V rámci koordinace aktivit ministerstev zapojených do realizace Koncepce integrace cizinců (dále jen „KIC“) zorganizovalo Ministerstvo vnitra řadu bilaterálních jednání a dvě společné mezirezortní porady v rámci grémia zástupců resortů, zaměřené zejména na informace Ministerstva vnitra o aktuálním stavu o věcném záměru zákona o pobytu cizinců, na plnění úkolů plynoucích z KIC a prezentaci aktivit resortů v oblasti integrace a jejich záměry pro rok 2013; dále pak na aktuální i

připravované legislativní změny. Důraz byl kladen na efektivní hospodaření s finančními prostředky na podporu integrace cizinců jak na dotace resortů ze státního rozpočtu, tak i ze zdrojů Evropské unie. Se zástupci nestátních neziskových organizací (dále jen „NNO“) jako klíčovým partnerem státní správy při realizaci integrace uspořádalo Ministerstvo vnitra v roce 2012 řadu bilaterálních jednání a dvě informativně diskusní setkání, kterých se zúčastnilo vždy cca 50 zástupců NNO. Tématem bylo především seznámení s úkoly usnesení vlády k realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců, dále reflexe zkušeností a poznatků o situaci cizinců a projednání návrhů na její řešení, koordinace zaměření budoucích projektů a způsob optimálního využití stávajících finančních zdrojů ve prospěch integrace jak ze státního rozpočtu, tak z Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí (EIF). Diskutovalo se o efektivitě projektů (financovaných Ministerstvem vnitra) na poradenství a asistenci cizincům přímo v prostorách pobytových pracovišť odboru azylové a migrační politiky a možnosti poskytovat tyto služby na dalších pracovištích odboru azylové a migrační politiky. Pracovníci odboru azylové a migrační politiky se spolu s NNO, Integračními centry, IOM ad. podíleli na aktivitách pracovních skupin v rámci tří navazujících integračních projektů - na vytvoření předodjezdového souboru informací, adaptačně integračních kurzů pro nově příchozí cizince a instruktážního filmu.

Odbor azylové a migrační politiky dlouhodobě usiluje o přenesení integrační politiky na regionální a lokální úroveň vzhledem tomu, že aktivní role lokální a regionální veřejné správy je pro začlenění cizinců i bezkonfliktní soužití ve společnosti nezbytným předpokladem. Regionální a lokální správa je proto klíčovým partnerem pro spolupráci v oblasti integrace cizinců. Se zástupci správy měst a městských částí uskutečnilo Ministerstvo vnitra několik informačních jednání a porad. Neméně důležitá je podpora rozvoje občanské společnosti na regionální a lokální úrovni. Zásadní roli pro vzájemnou informovanost a sdílení zkušeností mají pracovní skupiny resp. platformy pro integraci na úrovni měst a krajů, kterých se zúčastňují i zástupci odboru azylové a migrační politiky. Nástrojem integrační politiky v krajích jsou nadále zejména Centra na podporu integrace cizinců. Jednání se zástupci akademické sféry se zaměřila na specifikaci potřeb výzkumu a odborných šetření.

V roce 2012 se uskutečnila tři zasedání zástupců pracovní skupiny v rámci DG JLS k problematice integrace cizinců (National Contact Points on Integration) v Bruselu. V jejich rámci mj. probíhala intenzivní výměna informací o problematice integrace cizinců v členských státech a pokračovala práce na systému indikátorů

integrace a integračních modulech. Zvláštní zasedání se zaměřilo na výměnu nejnovějších informací ohledně integračních politik mezi Evropskou unií a Spojenými státy americkými. Evropská komise průběžně informovala o možném financování integrace v příštím finančním období, změnách v oblasti Evropského azylového a migračního fondu, vyhlášení nových výzev a vývoji v oblasti integrace cizinců na úrovni Evropské unie. Pracovníci odboru azylové a migrační politiky se zúčastnili řady mezinárodních jednání k integraci; tam kde to organizátor umožnil, byli členy delegace České republiky také zástupci NNO nebo místní správy: Konference „Free movement and participation of EU-citizens - making it work for all“ pořádaná Nizozemskem a Německem v Rotterdamu, zaměřená na integraci občanů Evropské unie, byla první svého druhu a Nizozemsku ve spolupráci s Německem se podařil jejím uspořádáním značný průlom. Nizozemsko navrhuje zavedení povinných integračních opatření pro občany Evropské unie a je možné, že bude toto téma prosazovat na úrovni Evropské unie. Prezentace Nizozemska napovídají, že země se obává případné destabilizace společnosti v podobě nekontrolovatelné imigrace ze zemí Evropské unie (v roce 2014 se má země otevřít i BG a RO). Technický seminář pořádaný Migration Policy Group (dále „MPG“) na téma „Indikátory integrace cizinců v oblasti pracovního trhu“ byl uspořádán v Berlíně pod záštitou Evropské komise jako první ze série seminářů na téma indikátory integrace cizinců v Evropské unii. Aktuálním tématem byly indikátory integrace v oblasti pracovního trhu. Akce tak navazovala na cíle podporované během předsednictví České republiky v Evropské unii a závěry konference ministrů v Zaragoze v roce 2010. Technický seminář, pořádaný MPG pod záštitou Evropské komise na téma „Indikátory integrace cizinců v oblasti vzdělávání“, byl pořádán v Budapešti jako druhý ze série seminářů na téma indikátory integrace cizinců v Evropské unii. Evropská konference „Posilování demokratických hodnot a sociální soudržnosti a podpora interkulturního dialogu“ se konala ve Vejle v Dánsku v rámci DK předsednictví EU. Cílem bylo zejména další rozvíjení Evropských modulů integrace imigrantů a jejich efektivního šíření. Diskuse k sociální soudržnosti se nesla v kritickém duchu, uváděly se výhody i rizika diversity. Doporučuje se budovat lokální společenství a podporovat interakci a dialog napříč komunitami (nejen imigrantů). Dosud užívaný termín „hostitelská společnost“ by napříště měl být nahrazen vstřícnějším pojmem „přijímající společnost“. Mezinárodní expertní konference „The Impact of Culture on Integration“ v Tallinu se zaměřila na roli kulturní participace imigrantů a na význam interkulturního dialogu jako jednoho z nástrojů integrace, přispívajícího ke generování nových strategií politiky integrace. Cílem konference bylo identifikovat aktuální

integrační politiky, strategie a opatření zemí Evropské unie včetně osvědčených příkladů kulturní integrace. Úkolem zemí Evropské unie je efektivněji využívat kulturní integrační aktivity pro vytváření soudržné společnosti - kulturní aktivity resp. umění na rozdíl od ostatních aktivit umožňují překonávání bariér komunikace jinými než jazykovými prostředky. Mezinárodní expertní konference na téma „Vytváření a implementace integrační politiky: Role regionální a lokální správy a komunit“ se konala v Nicosii v rámci kyperského předsednictví EU. Konference se kromě integrační politikou na lokální a regionální úrovni zabývala i aktivní participací cizinců a jejich přínosem hostitelské společnosti. Byl prosazován názor, že stát má právo integraci vyžadovat – integrace by pro imigranty z 3. zemí neměla být nabídkou, ale povinností. Byl zdůrazněn význam interkulturního dialogu pro vzájemné soužití při respektování hodnot hostitelské země a EU. Lokální a regionální správa má být hlavním iniciátorem rozvoje integračních politik a podporovat aktivity občanské společnosti, zřizovat poradní orgány za účasti organizací imigrantů, sociálních partnerů a relevantních NNO. Evropský seminář „Integrace jako oboustranný proces v politice a praxi: Role náboženských komunit migrantů v EU“ v Bruselu organizovala Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) Helsinky. Odbor azylové a migrační politiky byl i v roce 2012 partnerem Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) Praha v mezinárodním projektu „Youth „Models for Integration and Prevention of Exclusion: Empowering Migrant Youth“, spolufinancovaném z prostředků Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí, na kterém se podílelo i o.s. META. V rámci tohoto projektu podpořilo Ministerstvo uspořádání dvou národních akcí projektu - workshop zaměřený na mládež-migranty dne 23. 11. 2012 a konferenci k otázkám integrace mládeže migrantů v České republice dne 4. 12. 2012. Integrace migrantů 2. generace je jednou z priorit Koncepce integrace cizinců. V průběhu roku 2012 proběhlo několik expertních jednání zástupců hlavních poskytovatelů statistických dat v oblasti migrace (ČSÚ, MV ČR – OAMP, PČR – ŘSCP), jejímž hlavním cílem bylo zajištění poskytování kvalitních statistických údajů pro potřeby státní správy, údajů poskytovaných mezinárodními institucím (např. Eurostat, UNHCR), ale také široké veřejnosti.

V rámci realizace Koncepce integrace cizinců byla v roce 2012 vydána publikace „Cizinci v České republice“, která soustřeďuje aktuální údaje o cizincích žijících na území České republiky. Tato publikace je vydávána každoročně, v uvedeném roce již po dvanácté. Odbor azylové a migrační politiky se zapojil do procesu vytváření indikátorů integrace mj. aktivní účastí na technických seminářích na téma indikátory integrace cizinců v Evropské unii.

V rámci České republiky se realizuje projekt zaměřený na zkoumání využití existujících systémů sběru dat a sledování indikátorů vhodných pro vývoj integrace cizinců. Tento projekt řízený Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí (VÚPSV) úspěšně pokračoval i v roce 2012. V rámci projektu došlo k vypracování dvou aktualizací souboru indikátorů (silně poznamenaných výpadkem některých dat zejména z oblasti zaměstnanosti). Ministerstvo vnitra úzce spolupracuje se zpracovateli tohoto projektu.

V roce 2012 byla na integraci cizinců určena vládou České republiky částka **25 000 000,- Kč** (oproti 10 000 000,- Kč v roce 2011) v členění:

- 1) Ministerstvo vnitra 17 920,- tis. Kč.
- 2) Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy 3 000,- tis. Kč.
- 3) Ministerstvo zdravotnictví 3 000,- tis. Kč.
- 4) Ministerstvo pro místní rozvoj 600,- tis. Kč.
- 5) Ministerstvo kultury 230,- tis. Kč.
- 6) Český statistický úřad 250,- tis. Kč.

Dalším hlavním zdrojem pro financování integrace cizinců byl v roce 2012 **Evropský fond pro integraci státních příslušníků třetích zemí 2007-2013 (EIF)**, jehož administrátorem je Ministerstvo vnitra.

Podpořena byla opatření zaměřená na:

- 1) Postupné zřízení a provoz regionálních Center na podporu integrace cizinců v jednotlivých krajích České republiky.
- 2) Zlepšení podmínek nezletilých cizinců bez doprovodu.
- 3) Vypracování ukazatelů a metodik hodnocení.
- 4) Posilování mezikulturních kompetencí zaměstnanců státní správy.
- 5) Poskytování asistenčních služeb příslušníkům třetích zemí.
- 6) Realizace výzkumů zaměřených na integraci cizinců ze třetích zemí.
- 7) Výměnu zkušeností, osvědčených postupů a informací v oblasti integrace mezi členskými státy Evropské unie.

V rámci Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí 2007-2013 byla vyčleněna na projekty částka **63 337 000 Kč**.

Ministerstvo vnitra se v souladu s úkoly stanovenými aktualizovanou Koncepcí integrace cizinců na území České republiky – Společné soužití v roce 2012 zaměřilo na intenzivní integrační opatření v místech významného soustředění cizinců, rozvoj spolupráce s regionální a lokální veřejnou správou, podporu informovanosti cizinců i veřejnosti, rozšíření spektra subjektů podporujících integraci, jejich vzájemnou

spolupráci a sdílení zkušeností, hledání nových nástrojů integrace, které umožnily realizovat integrační opatření na regionální a místní úrovni a usnadnily přístup cizinců k integračním opatřením. Cílem integračních opatření je dosáhnout nekonfliktního a oboustranně přínosného společného soužití, vzájemného poznání a porozumění mezi cizinci i majoritní společností, a umožnit cizincům, aby byli schopni důstojného a samostatného života během svého pobytu v České republice. Cílem integrace je zároveň prevence vzniku uzavřených komunit imigrantů, společenské izolace a sociálního vyloučení cizinců. Cílovou skupinou integrace byli i nadále cizinci ze třetích zemí³⁶ dlouhodobě legálně pobývajících na území České republiky. Ve výjimečných krizových případech bylo možno do cílové skupiny zahrnout i občany zemí Evropské unie. Prioritně se integrace zaměřovala na cizince ve zranitelném postavení, zejména ženy, a dále na děti a mládež – druhou generaci cizinců.

MPSV v roce 2012 pokračovalo ve spolupráci s příslušnými resorty (Ministerstvo vnitra, Ministerstvo zahraničních věcí, Policejní prezidium ČR, Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo spravedlnosti, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, Úřad městské části Praha 5 – oddělení sociálněprávní ochrany dětí a Zařízení pro děti-cizince) při řešení problematiky repatriací mladistvých a nezletilých cizinců bez doprovodu.

Bezprostředním impulsem pro pokračování pracovní skupiny v roce 2012 byla zpráva Veřejného ochránce práv z návštěvy Zařízení pro děti-cizince, diagnostický ústav, dětský domov se školou, výchovný ústav, středisko výchovné péče, základní škola a praktická škola, se sídlem Radlická 30, 150 00 Praha 5 (dále jen „Zařízení pro děti-cizince“) ze dne 30. listopadu 2011.

V rámci reorganizace sítě zařízení pro výkon ústavní výchovy bylo z podnětu Veřejného ochránce práv v roce 2012 rozhodnuto o uzavření pobytového areálu Permon v rámci Zařízení pro děti-cizince, který sloužil jako specializovaný dětský domov se školou a výchovný ústav pro vzdělávání a výchovu nezletilých dětí, které nejsou státními příslušníky ČR, a to ke dni 31. 8. 2012. Postupně by měl být spuštěn nový systém péče o nezletilé cizince bez doprovodu.

Již před uzavřením areálu Permon bylo pro každé dítě umístěné v tomto pobytovém zařízení provedeno vyhodnocení jeho aktuální situace a zpracován ve spolupráci s příslušným orgánem sociálněprávní ochrany dětí individuální plán, ve kterém je specifikován způsob péče o dítě po odchodu ze Zařízení pro děti-cizince (návrat do rodiny, náhradní rodinná péče, zařízení pro děti vyžadující okamžitou

pomoc, další služby pro rodiny a děti). Celkem došlo k vyhodnocení situace všech 44 dětí umístěných v areálu Permon s následujícím výstupem:

- 1) 2 ze 44 dětí jsou dlouhodobě na útěku.*
- 2) 18 ze 44 dětí přemístěno do sítě běžných zařízení pro výkon ústavní výchovy.*
- 3) 7 ze 44 dětí zůstávají v péči Zařízení pro děti-cizince (diagnostický ústav Radlická, Modrá škola).*
- 4) 14 ze 44 dětí jde zpět do své původní rodiny.*
- 5) 3 ze 44 dětí nabudou zletilosti.*

MPSV v souvislosti s ukončením činnosti pobytového areálu Permon metodicky vede a koordinuje orgány sociálně-právní ochrany dětí, a to v souladu s metodickým vedením diagnostických ústavů ze strany MŠMT. Nezletilí cizinci bez jazykové bariéry jsou od 1. 9. 2012 zařazováni do běžné sítě školských zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo zařízení sociálněprávní ochrany dětí. Zařízení pro děti-cizince poskytuje i nadále prostřednictvím diagnostického ústavu Radlická pomoc nezletilým cizincům bez doprovodu, u kterých není v zájmu dětí, aby byly umístěny do běžné sítě mezi česky mluvící děti, a dále poskytuje metodickou podporu všem školským zařízením pro výkon ústavní výchovy a orgánům sociálně-právní ochrany dětí v této problematice. V roce 2012 vydalo MPSV aktualizovanou verzi letáku „Nezletilý cizinec bez doprovodu“. V srpnu 2012 MPSV vypravilo dopis na ministra školství, mládeže a tělovýchovy ve věci spolupráce při naplňování úkolů vyplývajících z Národní strategie ochrany práv dětí a prováděcího Akčního plánu na období 2012 až 2015 – návrh na zřízení expertního týmu ze zástupců obou ministerstev, který bude koordinovat otázky mezirezortní spolupráce a aktivity vedoucí ke sjednocení systému, mj. i pro oblast problematiky dětí cizinců-bez doprovodu.

V září 2012 schválila vláda Koncepti ochrany a péče o nezletilé cizince bez doprovodu, včetně žadatelů o mezinárodní ochranu (usnesení vlády č. 646 ze dne 6. 9. 2012). Koncepte je výsledkem společných jednání kompetentních odborníků Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva práce a sociálních věcí a Ministerstva vnitra s cílem modernizace systému ochrany a péče o nezletilé cizince, kteří se na území České republiky ocitnou dočasně či trvale bez doprovodu svých zákonných zástupců či jiných osob, kterým byly svěřeny dle příslušných právních norem do péče. Podpora nového systému péče o nezletilé cizince bez doprovodu byla vyjádřena rovněž ze strany Veřejného ochránce práv, Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, Mezinárodní organizace pro migraci a neziskových organizací, které se

*prací s nezletilými cizinci bez doprovodu v rámci své činnosti rovněž dlouhodobě zabývají.*¹⁶

1.5 Diskriminace cizinců

Diskriminace znamená v obecném smyslu znevýhodněné zacházení. *„K diskriminaci dochází jak ve sféře veřejné, kdy se diskriminace dopouštějí přímo orgány veřejné správy nebo subjekty financované státem, např. nemocnice, školy apod., tak především ve sféře soukromé, kdy se zakázaného znevýhodňujícího zacházení dopouštějí osoby soukromoprávní, jakými jsou např. zaměstnavatelé, lékaři, poskytovatelé různých služeb, jako jsou provozovatelé nebo majitelé hotelů, restaurací, hospod, prodejci zboží, pronajímatelé nemovitostí atd.*¹⁷

„Na úvod je dobré si uvědomit, co vlastně pojem diskriminace znamená – jedná se v podstatě o rozlišování mezi různými skupinami lidí s tím, že některým skupinám jsou přiznaná určitá práva a privilegia, a jiné jsou naopak ve svých právech omezeny. Individuální vlastnosti jedince nehrají v případě diskriminace velkou roli, je hodnocen primárně v rámci skupiny, do které je zařazen. Evropské i české právo se snaží proti diskriminaci bojovat, respektive stanoví určitá kritéria, na základě kterých je nepřipustné s lidmi nerovně zacházet.

Těmito kritérii jsou v evropském právu rasa nebo etnický původ, pohlaví, sexuální orientace, věk, nepříznivý zdravotní stav, náboženství, víra nebo ateismus. V právu ČR se k těmto kritériím připojuje jazyk, politické či jiné smýšlení, národnost, členství nebo činnost v politických stranách a hnutích, členství nebo činnost v odborech, sociální původ, majetek a rod.

Zákaz rozlišování neplatí ve všech oblastech, ale jeho působnost je omezena v případě evropského práva na zaměstnání a povolání, odborné vzdělávání a poradenství, sociální ochranu (včetně sociálního zabezpečení a zdravotní péče), sociální výhody, vzdělání a přístup ke zboží a službám, které jsou k dispozici veřejnosti, včetně ubytování.

Nejširší působnost má kritérium rasové a etnické příslušnosti, ostatní kritéria se nemusí nutně uplatnit ve všech výše uvedených oblastech. V právu ČR se požadavky na rovné zacházení vztahují zejména na pracovněprávní vztahy, včetně přístupu

¹⁶ MVČR. *Migrační a azylová politika České republiky*. [online]. 2011. [cit.2014-03-18]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-republiky>

¹⁷ NEUMANNOVÁ, R., *Antidiskriminační vzdělávání a veřejná správa v ČR*. Praha: Multikulturní centrum Praha, o.s., 2006.s.7. ISBN 80-239-7825.X

k zaměstnání, v obecnější rovině jsou též zakotveny v požadavcích na rovný přístup ke zboží a službám a přístup ke vzdělání. Nejobecnější rovina je pak zakotvena v Listině základních práv a svobod.

Úprava v ČR není tedy plně v souladu s evropským právem, zejména zde chybí účinná úprava ve vztahu k povolání, které není zaměstnáním (např. funkce senátora, podnikání na základě živnostenského zákona, popř. jiných předpisů a s tím související povinné členství v profesních komorách), jakož i úprava ve vztahu přístupu ke službám a zboží. Nepřijetím antidiskriminačního zákona v květnu 2006 se tento stav dále prodloužil.

Má stát principiálně povinnost jednat s cizinci stejně, jako jedná se svými občany? Cizinci přece nejsou občany státu, tedy nejsou „členy“ státu. Jak se může tato skutečnost projevit ve vztahu k diskriminaci. V této věci lze vycházet ze dvou protikladných postojů. První postoje vychází – ze smyslu výše zmíněné zásady nediskriminace, jakožto jednoho ze základních principů demokratického právního státu z toho, že stát má povinnost jednat se všemi osobami stejně, a tedy nesmí bez dalšího činit ani rozdíly mezi svými občany na straně jedné a cizinci na straně druhé. Dle tohoto názoru by se zásada nediskriminace vztahovala plně i na cizince, i cizinci by měli vedle ostatních lidských práv (např. na osobní svobodu, na soudní ochranu) též právo na rovnost, tedy právo na to nebyť diskriminováni.

Tato zásada samozřejmě nevyklučuje zcela možnost stanovit pro cizince odlišná práva, ale toto „činění rozdílu“ by muselo být odůvodněné a přiměřené, samotná skutečnost, že jde o cizince, by tímto odůvodněním nebyla. Například by oprávněným důvodem pro stanovení rozdílných práv vlastních občanů a cizinců mohla být omezenost státních financí vydávaných na určité sociální dávky. Tato může vést k tomu, že cizinci budou mít menší práva na některá plnění z veřejných prostředků. Účel tohoto znevýhodnění může být jednak preventivní (tedy předcházet zneužívání sociálních dávek cizinci, kteří nemají žádnou vazbu ke společnosti, a přichází jen kvůli dárkám), dále by mohlo jít i o zvýhodnění těch, kteří již dlouho do systému přispívají, oproti těm, kteří teprve nově přišli a životu společnosti ještě prospěšní být ani nemohli. Znevýhodnění cizinců by se tedy dle tohoto přístupu nemělo zakládat přímo na tom, že jsou cizinci, nýbrž především na jejich slabší vazbě ke státu a společnosti, přičemž jedním z projevů menší míry této vazby je skutečnost, že jsou cizinci.

Opačným principiálním postojem může být takové pojetí, že na cizince se zásada nediskriminace státu nevztahuje, tedy že stát má přirozené právo znevýhodnit cizince

oproti svým občanům v jakékoli míře, zajistě tak, aby se nedotkl jejich základních lidských práv, která všem lidem, tedy i cizincům přiznal. Lidským právem cizinců není právo na rovnost s občany (maximálně by cizinci mohli požadovat, aby stát zacházel se všemi cizinci z kteréhokoli státu stejně). Dle tohoto pojetí vyplývá již ze samotné podstaty jakéhokoli společenství, že členové tohoto společenství musí mít samozřejmě vyšší práva než nečlenové, a tento princip je důležitější než zásada nediskriminace. Stát samozřejmě může cizincům dát v některých, nebo ve všech oblastech stejná práva jako občanům, ovšem učiní tak jen ze svého vlastního volného uvážení a není k tomu povinen na základě demokratické zásady rovnosti.

Jak se k této otázce vyslovuje platné právo České republiky? Na úrovni obecnosti (jak uvedeno výše) neřeší tuto otázku zatím vůbec, pouze pokud jde o základní práva a svobody uvedené v Listině, zaručuje tam čl. 3 nediskriminaci i pro cizince. Cizinci tedy nesmí být diskriminováni ve vztahu k žádnému právu zaručenému Listinou, pokud ovšem Listina výslovně nestanoví, že pro cizince je možno přijmout méně výhodnou právní úpravu.

Těchto výjimek uvádí Listina několik: čl. 11/2 – lze zákonem stanovit, že určité věci smějí být ve vlastnictví jen českých občanů, čl. 14/4,5 – jen občan má právo na vstup do ČR a cizinec může být vyhoštěn, čl. 20, 21, 23 – jen občané mohou volit, mohou zakládat politické strany či stavět se na odpor, čl. 25 – jen na občany se vztahují práva národnostních menšin, čl. 26/4 – pro cizince lze přijmout odlišnou úpravu týkající se výdělečné činnosti, čl. 30/1 – jen občané mají právo na hmotné zabezpečení ve stáří, při nezpůsobilosti k práci a při ztrátě živitele, čl. 30 – jen občané mají právo na bezplatnou zdravotní péči na základě veřejného zdravotního pojištění, čl. 33/2 – jen občané mají právo na bezplatné vzdělání.

Ve všech ostatních právech zaručených Listinou musí být cizinci postavení naprosto naroveň občanům, a to zřejmě i ohledně těch práv, kterých se lze v souladu s čl. 41 Listiny domáhat jen v mezích provádějících zákonů, neboť např. práva na příznivé životní prostředí se nelze domáhat přímo skrze čl. 35 (který je uveden v čl. 41), ale práva na rovnost a nediskriminaci při zabezpečování práva na životní prostředí se mohu domáhat přímo dle čl. 3, který v čl. 41 uveden není.

Co se týče ostatních práv v Listině neuvedených, jsou upravována jednotlivými zákony a nelze jasně vystopovat, zda zákonodárce vychází spíše z úvahy nediskriminační, anebo z úvahy preference občanů. I když vezmeme v potaz další aspekty českého právního řádu (nejčastěji užívané kritérium není občanství, nýbrž trvalý pobyt), rozhodně nelze říci, že by k rozdílnému zacházení s cizinci docházelo

bez zdůvodnění, anebo alespoň bez snahy toto odůvodnit (neodůvodněná diskriminace cizinců je tedy v českém právním povědomí pojem, který se pomalu, ale jistě zavádí), a to určitě nejen proto, že většina právních předpisů nějak – alespoň vzdáleně – souvisí s některým Listinou zaručeným právem.“¹⁸

¹⁸ NEUMANNOVÁ, R., *Antidiskriminační vzdělávání a veřejná správa v ČR*. Praha: Multikulturní centrum Praha, o.s., 2006.s.25. ISBN 80-239-7825.X

PRAKTICKÁ ČÁST

2 VZDĚLÁVÁNÍ CIZINCŮ V ČESKÉ REPUBLICE

Cizinci mají v České republice v oblasti základního, středního, vyššího odborného a vysokoškolského vzdělávání stejná práva a povinnosti jako občané České republiky. Toto právo na vzdělání náleží cizincům podle Listiny základních práv a svobod. Cizinci, kteří se vzdělávají ve školách v České republice, se stávají žáky a studenty příslušné školy, pokud prokáží nejpozději při zahájení vzdělávání oprávněnost svého pobytu na území České republiky.

K právním předpisům Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, jimiž se vzdělávání cizinců řídí, patří především:

- 1) Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, § 20 Vzdělávání cizinců.
- 2) Pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k zajištění kursů českého jazyka pro azylanty čj. 21 153/2000-35 (vydáno 4. 6. 2000, účinnost od 1. 7. 2000, uveřejněno ve Věstníku MŠMT ČR č. 7/2000).
- 3) Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (vysokoškolský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Na základě pokynu MŠMT se na základních, středních, vyšších odborných školách mohou vzdělávat následující kategorie cizinců:

- 1) Cizinci, kterým bylo uděleno povolení k trvalému pobytu na území ČR.
- 2) Cizinci, kteří na území ČR pobývají přechodně.
 - Krátkodobá víza k pobytu do 90 dnů.
 - Dlouhodobá víza k pobytu nad 90 dnů.
- 3) Cizinci, kterým byl na území ČR udělen azyl.
- 4) Cizinci, kteří jsou účastníky řízení o udělení azylu.
- 5) Cizinci s vízem za účelem strpění pobytu.
- 6) Cizinci s vízem za účelem dočasné ochrany.

„Vzdělávání cizinců vychází z následujících principů:

- 1) *Osoby, které nejsou státními občany České republiky a pobývají oprávněně na území České republiky, mají přístup k základnímu, střednímu a vyššímu odbornému vzdělávání za stejných podmínek jako státní občané České republiky, včetně vzdělávání při výkonu ústavní výchovy a ochranné*

výchovy; mají přístup i ke školnímu stravování a k zájmovému vzdělávání v pravidelné docházce, pokud jsou žáky základní školy, odpovídajícího ročníku střední školy nebo odpovídajícího ročníku konzervatoře.

- 2) *Občané Evropské unie a jejich rodinní příslušníci mají přístup ke vzdělávání a školským službám za stejných podmínek jako občané České republiky.*
- 3) *Osoby, které nejsou státními občany České republiky, mají za stejných podmínek jako občané Evropské unie přístup k předškolnímu vzdělávání, základnímu uměleckému vzdělávání, jazykovému vzdělávání a ke školským službám podle školského zákona, pokud mají právo pobytu na území České republiky na dobu delší než 90 dnů, popřípadě pokud jsou osobami oprávněnými pobývat na území České republiky za účelem výzkumu, azylanty, osobami požívajícími doplňkové ochrany, žadateli o udělení mezinárodní ochrany, nebo osobami požívajícími dočasné ochrany.*
- 4) *Osobám, které nejsou státními občany České republiky a získaly předchozí vzdělání v zahraniční škole, se při přijímacím řízení ke vzdělávání ve středních školách a vyšších odborných školách promijí na žádost přijímací zkouška z českého jazyka, pokud je součástí přijímací zkoušky; znalost českého jazyka, která je nezbytná pro vzdělávání v daném oboru vzdělání, škola u těchto osob prověří osobním rozhovorem.*
- 5) *Pro žáky, kteří jsou dětmi osoby se státní příslušností jiného členského státu Evropské unie, a kteří na území České republiky, kde taková osoba vykonávala nebo vykonává pracovní činnost v pracovněprávním vztahu nebo samostatně výdělečnou činnost, nebo na území České republiky studuje, anebo získala na území České republiky právo k pobytu z jiného důvodu, dlouhodobě pobývají a kteří plní povinnou školní docházku podle školského zákona, zajistí krajský úřad příslušný podle místa pobytu žáka ve spolupráci se zřizovatelem školy.*
 - *Bezplatnou přípravu k jejich začlenění do základního vzdělávání, zahrnující výuku českého jazyka přizpůsobenou potřebám těchto žáků.*
 - *Podle možností spolupráce se zemí původu žáka podporu výuky mateřského jazyka a kultury země jeho původu, která bude koordinována s běžnou výukou v základní škole.*

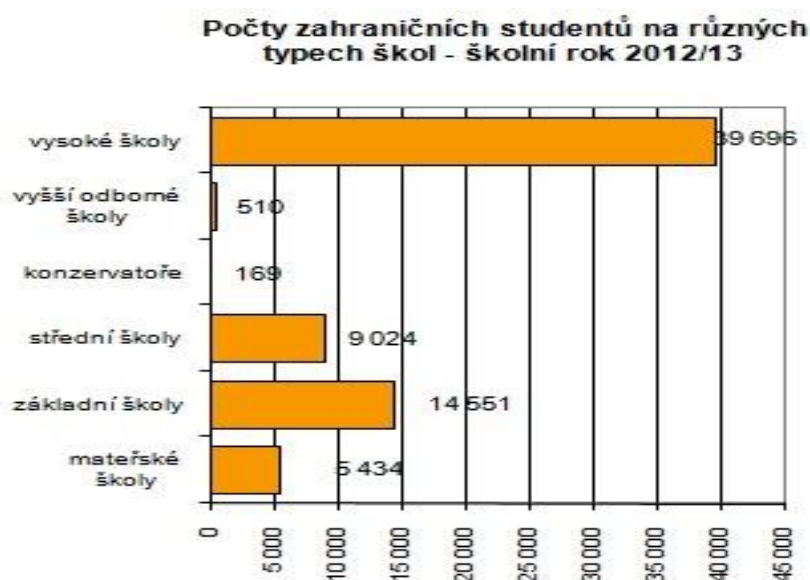
Studium cizinců na veřejných vysokých školách se řídí zákonem č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých

školách), ve znění pozdějších předpisů; cizinec studuje za stejných podmínek jako student ČR; v případě, že veřejná vysoká škola uskutečňuje studijní program v cizím jazyce, stanoví mu poplatek za studium v programech bakalářského, magisterského nebo doktorského studia.“¹⁹

V České republice je možné studovat na všech stupních školské formální soustavy, jak na státních školách, tak na školách zřizovaných soukromým provozovatelem. Studium na školách v České republice může být bezplatné i zpoplatněné. Až na výjimku, kterou tvoří vyšší odborné školy, je studium na státních školách v českém jazyce v zásadě bezplatné.

Pokud se ovšem cizinec rozhodne pro školu soukromou, musí počítat se zpoplatněným studiem. Výše poplatků se samozřejmě liší podle stupně vzdělávání. Soukromé školy nabízejí i možnosti finančních úlev a to pro studenty s výborným prospěchem, či pro sociálně slabé studenty.

Graf 1: Počty zahraničních studentů na různých typech škol

Zdroj²⁰

¹⁹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, *Cizinci v ČR 2013*. [online]. 2014. [cit.2014-03-28]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/1414-13>

²⁰ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, *Cizinci: vzdělávání*. [online]. 2014. [cit.2014-03-28]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_vzdelavani

2.1 Vzdělávání cizinců v mateřských a základních školách

2.1.1 Vzdělávání cizinců v mateřských školách

Můžeme říci, že v České republice je nabídka mateřských škol velmi pestrá. Rodiče si mohou zvolit takovou školku, která nejvíce bude vyhovovat zájmům dítěte. Existují mateřské školky s jazykovým zaměřením, s ekologickým zaměřením, s uměleckým zaměřením a mnoho dalších. *„Naprostá většina dětí v mateřských školách pochází z Vietnamu (28,3 %), dále z Ukrajiny (22,9 %), Slovenska (16,1 %) a Ruské federace (7,0 %). Od roku 2003/04 vzrostly počty cizinců v mateřských školách o 67 % a v roce 2012/13 mateřské školy navštěvovalo 5 434 cizinců.“*²¹

2.1.2 Vzdělávání cizinců v základních školách

*„Základní vzdělávání vede k tomu, aby si žáci osvojili potřebné strategie učení a na jejich základě byli motivováni k celoživotnímu učení, aby se učili tvořivě myslet a řešit přiměřené problémy, účinně komunikovat a spolupracovat, chránit své fyzické i duševní zdraví, vytvořené hodnoty a životní prostředí, být ohleduplní a tolerantní k jiným lidem, k odlišným kulturním a duchovním hodnotám, poznávat své schopnosti a reálné možnosti a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o své další životní dráze a svém profesním uplatnění.“*²²

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že základní škola poskytuje základní vzdělání a připravuje žáky pro další studium a praxi. Jak již bylo uvedeno, žáci a studenti v českých školách mají stejná práva i povinnosti a to se týká jak Čechů, tak i cizinců. Povinná školní docházka v České republice činí devět školních roků a vztahuje se jak na občany České republiky, tak na občany jiného členského státu Evropské unie a jejich rodinné příslušníky, dále na jiné cizince, kteří mají na území České republiky trvalý pobyt nebo přechodný pobyt na dlouhodobá víza a azylanty a účastníky řízení o udělení azylu.

„Příhlašovací povinnost a povinnost péče o pravidelnou a včasnou školní docházku mají rodiče, popř. zákonný zástupce dítěte. Zanedbání těchto povinností je přestupkem, který může být sankcionován pokutou. Zanedbání výchovy většího rozsahu může být klasifikováno jako trestný čin ohrožování mravní výchovy dětí a mládeže.“

²¹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Cizinci v České republice 2010*. Praha: Český statistický úřad, 2010. s.155. ISBN 978-80-250-2039-5

²² BOBYSUDOVÁ, L., J. PIKALOVÁ HERNANDEZOVÁ. *Cizinec a vzdělávání v české republice*. Praha: Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2005. s.10

*Proto je nezbytné po příjezdu do ČR přihlásit dítě do vybrané základní školy co nejdříve.*²³

V České republice existují státní základní školy a soukromé základní školy, je možný i způsob domácího vzdělávání. Vyučovacím jazykem je samozřejmě jazyk český a školy mají možnost při hodnocení cizinců z předmětu český jazyk a literatura přihlídnout k dosažené úrovni znalosti českého jazyka.

Školský zákon ukládá rovný přístup při přijímání ke vzdělání. Škola proto musí zajistit cizím státním příslušníkům pobývajícím na území ČR přístup k základnímu vzdělání za stejných podmínek, jako občanům ČR.

*„Právo na základní vzdělání zaručuje všem dětem Úmluva o právech dítěte a zároveň i školský zákon. Takže výjimkou nejsou ani cizí státní příslušníci, kteří mají toto právo stejné jako jejich čeští spolužáci. Od novelizace školského zákona z roku 2008 nemusí navíc cizinci prokazovat legalitu pobytu při přijímání k povinné školní docházce. Školský zákon také předepisuje, aby přístup ke vzdělávání byl rovný, a zároveň deklaruje, že nikdo nesmí být diskriminován kvůli rase, etnickému původu, jazyku, náboženství ani politickému přesvědčení. Vzdělávání cizinců se věnuje celý paragraf 20 školského zákona, podle kterého jsou cizinci rozděleni v zásadě na dvě kategorie: na občany Evropské unie a jejich rodinné příslušníky a na občany tzv. třetích zemí, tedy de facto zemí mimo EU. Občané Evropské unie mají přístup ke vzdělávání a školským službám podle školského zákona za stejných podmínek jako občané ČR. Občané tzv. třetích zemí mají přístup k základnímu vzdělávání a školským službám, včetně vzdělávání při výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy, pokud pobývají na území České republiky (a to i neoprávněně). Ke střednímu a vyššímu vzdělání mají přístup pouze za podmínek oprávněnosti pobytu na našem území. K předškolnímu a základnímu uměleckému vzdělání mají cizinci ze třetích zemí přístup, pouze pokud mají na našem území povolení k pobytu na déle než 90 dní. Zvláštní skupinu cizinců tvoří děti azylantů, osob požívajících doplňkové ochrany, žadatelů o udělení mezinárodní ochrany nebo osob požívajících dočasné ochrany. Ty mají větší možnosti při vyrovnávání speciálních potřeb, které plynou z jejich specifické situace.*²⁴

²³ BOBYSUDOVÁ, L., J. PIKALOVÁ HERNANDEZOVÁ. *Cizinec a vzdělávání v české republice*. Praha: Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2005. str.11

²⁴ MIGRACEONLINE.CZ. *Vzdělávání dětí cizinců: výzva českému školství*. [online]. 2011. [cit.2014-03-28]. Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/vzdelavani-deti-cizincu-vyzva-ceskemu-skolstvi>

2.1.2.1 Začleňování žáků s odlišným mateřským jazykem

„Ve většině evropských zemí jsou vytvořeny strategie na vzdělávání a začleňování žáků, pro které vyučovací jazyk není jejich mateřským jazykem. Například ve všech skandinávských zemích, Velké Británii, Německu, Nizozemí i Belgii je propracován systém přijímání a následné podpory migrantů, včetně přístupu k jazykové výuce, asistentům pedagoga a podobně. A jak na tuto situaci reaguje český vzdělávací systém? Český školský zákon umožňuje žákům bez znalosti českého jazyka navštěvovat třídy pro jazykovou přípravu, které jsou zaměřeny na rozvoj jazykových dovedností. Jejich velkým nedostatkem je to, že jsou určeny pouze pro děti občanů EU (kterých je z celkového počtu cizinců necelá třetina, navíc se převážně jedná o žáky ze Slovenska). Jejich nevýhodou je také omezený rozsah – pouhých 70 vyučovacích hodin v maximálním rozsahu jednoho pololetí. Nedostatky školské legislativy se bohužel násobí také v jejich reálném naplňování. Třídy pro jazykovou přípravu jsou pouze v kraji vybraných školách, často mimo reálný dosah cizinců a v některých případech také bez vědomí pedagogů dotčených škol. Výsledkem je, že třídy pro jazykovou přípravu navštěvuje zanedbatelný počet cizinců z EU, zatímco pro většinu žáků, kteří by jazykovou přípravu potřebovali, jsou nedosažitelné. Praxe je tedy taková, že většina cizinců nastupuje do škol bez znalosti češtiny a jejich jazyková podpora je založena spíše na altruismu a ochotě učitelů, kteří tyto žáky doučují ve svém volném čase, než na systémovém opatření ministerstva školství. Určitou alternativou jsou dotační programy MŠMT, které jsou zaměřené na integraci cizinců nebo přímo na realizaci kurzů českého jazyka. Škola s větším počtem žáků s OMJ může požádat o dotaci na kurzy, doučování nebo přímo na asistenta pedagoga pro žáky se sociálním znevýhodněním. Tyto dotační programy ovšem v jejich současné podobě nelze brát jako systémové opatření – nejsou dosažitelné pro všechny školy vzdělávající cizince a navíc jejich realizace není časově vhodně rozvržená vzhledem ke školnímu roku. Programy jsou například vyhlašovány na jaře a jejich realizace je vymezena kalendářním rokem, to znamená, že nekorespondují s průběhem školního roku. Kromě tříd pro jazykovou přípravu, které jsou omezené na děti občanů EU, se současná nedostatečnost české legislativy projevuje také v kategorizaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP). Jedná se o žáky, kteří mají speciální vzdělávací potřeby vyplývající ze zdravotního nebo sociálního znevýhodnění a kteří mají díky nim nárok na vyrovnávací opatření v podobě přizpůsobeného učiva a podmínek výuky. Přestože neznalost vyučovacího jazyka je objektivní speciální vzdělávací potřebou, která vyžaduje vyrovnávací opatření v podobě výuky češtiny jako

cizího jazyka, školský zákon ani příslušné vyhlášky tuto neznalost za speciální potřebu nepovažují. Proto žáci s OMJ nemají nárok na vyrovnávací opatření v podobě asistenta pedagoga ani individuálního vzdělávacího plánu, které by jejich postupné začleňování do výuky velmi usnadnily. Výjimkou jsou azylanti a žadatelé o azyl, kteří jsou zařazeni do kategorie žáků se SVP a měly by mít na vyrovnávací opatření nárok. V praxi bohužel zatím tento nárok není vždy příslušnými kraji akceptován a školy nedostávají asistenty pedagoga ani na azylanty. Problematika vzdělávání žáků s OMJ je zatím podhodnocena také metodicky. Neexistují žádné oficiálně deklarované postupy v integraci nově příchozích žáků cizinců ani žádné oficiální výukové materiály, které by učitelé mohli okamžitě po příchodu žáků použít. Důsledkem je spíše intuitivní přístup, který není vždy podložen zkušenostmi, a přestože je často veden dobrým úmyslem, nemusí vždy dobře dopadat. Výsledkem jsou pak například patnáctiletí žáci ve čtvrté třídě ZŠ, jejichž zařazení o několik ročníků níž bylo snahou o řešení jazykové bariéry. A na druhé straně žáci, kteří nejsou po několik let klasifikováni z mnoha předmětů a zvyknou si, že i když nebudou dělat nic, tak postoupí do vyšších ročníků. To rozhodně není dobrý návyk pro současný trend celoživotního učení. I když jsou tyto případy spíše extrémnějšího rázu, ukazují, že určité metodické vedení je v případě cizinců velice potřeba.“²⁵ „V České republice tvoří cizinci 1,8 % žáků v základních školách. Nejčastěji se jedná o občany Ukrajiny (23,5 %), Slovenska (22,6 %), Vietnamu (19,00 %) a Ruské federace (8,7 %). V roce 2012/13 se v základních školách vzdělává celkem 14 551 cizinců, což je o 12 % více než v roce 2003/04.“²⁶

2.2 Vzdělávání cizinců v učilištích, středních školách a vyšších školách

Cizinci mají možnost studovat na středních školách jako čeští občané. Středoškolské vzdělání navazuje na povinnou školní docházku a k jeho studiu je přijat ten student, který splní kritéria požadovaná danou střední školou a je ke studiu vybrán. Některé školy vypisují v rámci přijímacího řízení přijímací zkoušky, které mají prověřit předpoklady uchazeče ke studiu, některé školy přijímají bez složení zkoušek studenty s předem stanoveným průměrem známek ze základní školy. Především ke studiu na učilištích může být uchazeč přijat ke studiu i bez přijímacích zkoušek. Specifičností u

²⁵ MIGRACEONLINE.CZ. *Vzdělávání dětí cizinců: výzva českému školství*. [online]. 2011. [cit.2014-03-28]. Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/vzdelavani-deti-cizincu-vyzva-ceskemu-skolstvi>

²⁶ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Cizinci v ČR 2013*. [online]. 2013. [cit.2014-04-05]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/1414-13>

přijímacích řízení jsou talentové zkoušky, které mají prokázat talent studovat daný obor a aplikují je konzervatoře či umělecké školy.

Podle školského zákona České republiky jsou možné tyto stupně dosažené vzdělání:

- 1) Střední vzdělání (na základě denního studia v rozsahu 1-2 roky).
- 2) Střední vzdělání s výučním listem (na základě studia v rozsahu 2-3 let denní formy nebo vzdělávání ve zkráceném programu.
- 3) Střední vs. vzdělání s maturitou (obvykle po ukončení šesti či osmiletého gymnázia, vzdělávání v délce 4 let denní formy vzdělávání, dvouletém nástavbovém studiu, či ve zkráceném programu pro získání středního vzdělání s maturitní zkouškou).

Střední školy můžeme rozdělit do tří základních typů: střední odborné učiliště, střední odborná škola a gymnázium. Specifickým typem školy je konzervatoř. Student, či jeho rodiče mohou zvolit u všech typů buď variantu státní školy, nebo variantu soukromé školy, neopomeňme ještě možnost školy církevní. U soukromých škol je nutné počítat s platbou školného, školy státní a některé církevní jsou bezplatné.

„V oblasti středního školství činí podíl studujících cizinců celkem 1,9 %. Jedná se, stejně jako v případě mateřských a základních škol především o občany Vietnamu (25,6 %), Ukrajiny (24,1 %), Slovenska (17,4 %) a Ruské federace (11,2 %). Od roku 2003/04 vzrostl počet žáků – cizinců na středních školách o 152 % a v roce 2012/13 se na středních školách vzdělává 9 024 cizinců.“²⁷

2.2.1 Střední odborné učiliště

Střední odborné učiliště připravuje studenty pro výkon manuálních profesí. Převážná část výuky je věnována praktickému výcviku, při kterém si studenti osvojí základní návyky potřebné k výkonu zvoleného povolání. Standardní délka studia učebního oboru jsou dva roky a studium je ukončeno závěrečnou zkouškou, po jejímž úspěšném vykonání absolvent obdrží výuční list. Střední odborné učiliště dává možnost i nástavbovému studiu absolventů tříletých studijních oborů, které zpravidla navazují na vzdělání v témže oboru. Toto studium je po dvou letech ukončeno maturitní zkouškou. K výkonu náročnějších dělnických profesí a technických funkcí,

²⁷ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Cizinci v ČR 2013*. [online]. 2013. [cit.2014-04-05]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/1414-13>

střední odborná učiliště nabízejí i možnost studovat čtyřleté studijní obory, zakončené maturitní zkouškou.

2.2.2 Střední odborná škola

Studium na střední škole trvá 4 roky, je ukončeno maturitní zkouškou a připravuje studenty pro praktické uplatnění. Střední odborné školy mají různorodé oborové zaměření, mezi něž patří střední průmyslové školy, obchodní akademie, střední zdravotnické školy apod. Střední odborné školy poskytují však i širší všeobecné vzdělání tak, aby se studenti mohli dále přihlásit ke studiu na vysoké škole.

2.2.3 Gymnázium

Základním cílem studia na gymnáziu je připravit studenty ke studiu na vysoké škole, popř. na vyšší odborné škole, proto gymnázium poskytuje studentům všeobecné poznatky ze všech studijních oborů. V rámci gymnázií se však mohou otevírat třídy se specializací, které mají pro předměty z vybraného zaměření širší hodinovou dotaci. Další specifikaci gymnázií může být i jeho celkové zaměření na určitou oblast, např. sportovní gymnázium. Studium na gymnáziu je zakončeno maturitní zkouškou.

2.2.4 Konzervatoř

Konzervatoř je naprosto specifickým typem střední školy, z toho důvodu, že připravuje studenty pro obor zpěv, hudba, tanec nebo dramatické umění. Studium na konzervatoři je ukončeno po šesti letech absolutoriem, jehož složením získá student vyšší odborné vzdělání. Studenti konzervatoře mají také možnost složit maturitní zkoušku nejdříve po čtyřech letech studia.

„Na konzervatořích se vzdělává celkem 169 cizinců a jejich podíl na celkem počtu žáků konzervatoří činí celkem 4,7 %. Nejčastěji se jedná o občany Slovenska (39,1 %), Ukrajiny (16,6 %) a Ruské federace (13,00 %).“²⁸

²⁸ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Cizinci v ČR 2013*. [online]. 2013. [cit.2014-04-05]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/1414-13>

2.2.5 Vyšší odborné školy

Vyšší odborné školy prohlubují vzdělání získané na střední škole, rozvíjejí ho o praktické poznámky. Většinou bývají zakládány při středních školách a jsou zaměřeny na prohlubování poznatků dané školy. Ke studiu na vyšší odborné škole se mohou přihlásit studenti po složení maturitní zkoušky a splnění dalších podmínek pro přijetí, např. přijímací zkoušky. Studium je zakončeno absolutoriem a absolvent získá neakademický titul DiS. Organizace studia na vyšších odborných školách je velmi podobná vysokoškolskému studiu, kdy studium je rozděleno na semestry a každý z nich je ukončen zkouškovým obdobím. Výuka probíhá formou seminářů a cvičení. Na vyšších odborných školách je možné studovat formou denního studia, přičemž toto trvá tři roky, nebo formou dálkového studia, které je tři až čtyřleté.

Na vyšších odborných školách mohou studovat cizinci za stejných podmínek jako čeští občané, musí však prokázat legální pobyt v České republice.

„Ve vyšších odborných školách se vzdělává celkem 510 studentů cizího státního občanství. Cizinci se vzdělávají především denní formou, v dálkové formě vzdělávání je jich o něco více než třetina.

Nejvíce cizinců studuje na vyšších odborných školách v Praze (44,7 %), Jihomoravském kraji (10,0 %) a ve Středočeském kraji (9,8 % cizinců na českých VOŠ).

Nejčastěji cizinci studují na vyšších odborných školách v oborech zdravotnických (29 %), uměleckých (13 %), gastronomie, hotelnictví a turismus (12 %) a v oborech ekonomických (10 %). Cizinci tvoří 1,8 % všech studentů vyšších odborných škol, nejčastěji se jedná o občany Slovenska (47,5 %) a Ukrajiny (22,5 %). Od roku 2003/04 vzrostl počet cizinců vzdělávajících se ve vyšších odborných školách o 33 %.“²⁹

2.3 Vzdělávání cizinců na vysokých školách

Vysoká škola je nejvyšší článek vzdělávací soustavy a jako jediná má právo udělovat akademické tituly. Studenti a pedagogové vysoké školy tvoří akademickou obec. České vysoké školy se dělí především na univerzitní a neuniverzitní. Univerzitní

²⁹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Cizinci v ČR 2013*. [online]. 2013. [cit.2014-04-05]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/1414-13>

vysoké školy mají vedle funkce vzdělávací i funkci vědecko-badatelskou. V České republice existují vysoké školy veřejné, státní a soukromé.

Veřejné vysoké školy jsou zřizovány a rušeny zákonem a jsou financovány především dotacemi ze státního rozpočtu. V České republice působí 26 veřejných vysokých škol, přičemž většina z nich je univerzitního typu.

Státní vysoké školy jsou pouze policejní a vojenské. Jsou spravovány přímo příslušnými ministerstvy, tedy vnitra a obrany a nemají právní subjektivitu a jsou organizačními složkami státu, je zde omezena vysokoškolská samospráva. V České republice působí dvě státní vysoké školy a to Policejní akademie České republiky se sídlem v Praze a Univerzita obrany se sídlem v Brně.

Soukromým vysokým školám musí k provozu činnosti udělit souhlas Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, jejich financování pochází z vlastních zdrojů. V České republice působí 46 vysokých škol, 3 z nich jsou univerzitního typu.

Studium na vysoké škole může probíhat formou prezenčního (denního) studia, distančního (dálkového) studia nebo formou kombinovaného studia. Na vysokých školách probíhá studium v programech bakalářských, magisterských a doktorských.

Standardní doba bakalářského studia je nejméně tři a nejvýše čtyři roky a po jeho absolvování získá student titul Bc. (bakalář) nebo BcA. (bakalář umění). Bakalářský program je zakončen státní závěrečnou zkouškou, včetně obhajoby bakalářské práce a může být jak přípravou na magisterský program, tak na výkon povolání.

Magisterský program navazuje na bakalářská studia a délka jeho trvání může být od dvou do tří let. Některé magisterské programy u oborů na vybraných školách lze studovat rovněž přímo v magisterském programu, toto studium trvá pět až šest let a týká se především studia medicíny, práv nebo architektury. Absolventi magisterských programů po úspěšném složení státní závěrečné zkoušky, jejíž součástí je obhajoba diplomové práce, získají titul podle zaměření studia - Mgr. (magistr), Ing. (inženýr), Ing.Arch. (inženýr architekt), MUDr. (doktor medicíny), MVDr. (doktor veterinární medicíny), MgA. (magistr umění).

Absolventi magisterských studií s obdrženým titulem Mgr. mohou projít rigorózním řízením - vykonat rigorózní zkoušku, jejíž součástí je obhajoba rigorózní práce a získat titul JUDr. (doktor práv), PhDr. (doktor filosofie), RNDr. (doktor přírodních věd), PharmDr. (doktor farmacie) nebo ThDr. (doktor teologie).

Absolventi magisterských studií si mohou rovněž podat přihlášku k doktorskému studiu, jenž je zaměřeno na vědeckou a výzkumnou činnost. Studium v doktorském

studijním programu probíhá podle individuálního studijního plánu a pod vedením školitele. Absolventům je udělen titul Ph.D. (doktor) nebo Th.D. (doktor teologie).

Ke studiu na vysoké škole se může přihlásit každý, kdo získal středoškolské vzdělání s maturitní zkouškou. Podmínkou studia na některých vysokých školách je úspěšné složení přijímacích zkoušek, které si každá škola sestavuje samostatně.

Cizinci, který chce studovat na české vysoké škole, se nabízí dvě možnosti. První z nich je výběr takové vysoké školy, která poskytuje výuku v jiném než českém jazyce, v tomto případě však musí počítat se školným za studijní program vedený v cizím jazyce. Druhou možností je studium v českém jazyce. Nezbytným dokladem pro přijetí ke studiu v českém jazyce je doložení nostrifikovaného dokladu o ukončení středoškolského vzdělání.

„Vysoké školství je oblast vzdělávání, ve které studuje nejvíce cizinců. Od akademického roku 2003/2004 se počet cizinců studujících na českých veřejných a soukromých vysokých školách zvýšil 2,6krát, cizinci studují především v bakalářských a magisterských studijních programech prezenční formou a tvoří 8,9 % všech studentů veřejných a soukromých vysokých škol. Počty studentů pochopitelně závisí na počtu poprvé zapsaných ke studiu v jednotlivých letech. Cizinci tvoří 10,6 % všech poprvé zapsaných na vysoké školy. Z celkového počtu absolventů veřejných a soukromých vysokých škol je celkem 7,0 % cizinců. Nejvíce cizinců studuje na vysokých školách v Praze (54,9 % cizinců studujících na českých vysokých školách) a v Brně (22,7 %), nejčastěji se jedná o studenty ze Slovenska (64,3 %). Po roce 2000 jsme zaznamenali nárůst počtu studentů z bývalých států Sovětského svazu (Rusko, Ukrajina, Bělorusko, Kazachstán a další). Poměrně velký počet studentů je i z Vietnamu, Spojených států, Spojeného království, Portugalska, Německa a Polska. Studenti ze zemí Evropské unie tvoří 71,7 % všech cizinců studujících nečeských vysokých školách. Cizinci na vysokých školách nejčastěji studují obory a nauky technické, ekonomické a zdravotnické, lékařské a farmaceutické vědy a nauky.“³⁰

2.4 Uznávání vzdělání

„Jedná se o uznávání diplomů, kvalifikací nebo částí studijních programů jedné (domácí nebo cizí) vzdělávací instituce jinou vzdělávací institucí. Obvykle je takové uznání považováno za základ pro přijetí na další studium v druhé instituci nebo jako

³⁰ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Cizinci v České republice 2010*. Praha: Český statistický úřad, 2010. s.156. ISBN 978-80-250-2039-5

uznání umožňující určitý druh výjimky z povinnosti opakovat studium některých částí programu.

Akademické vzdělávání je charakterizováno detailním porovnáním studijních plánů, jehož výsledkem je pak rozhodnutí o tom, zda vzdělání získané v zahraničí je rovnocenné vzdělání poskytovanému v České republice.

V českém právním řádu je uznávání vzdělání upraveno pro základní, střední a vyšší odborné vzdělání v § 108 zákona 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) a v jeho prováděcí vyhlášce č. 12/2005 Sb., Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky o podmínkách uznání rovnocennosti a nostrifikace vysvědčení vydaných zahraničními školami. V zásadě rozhodují o nostrifikaci dokladů krajské úřady (MŠMT pak rozhoduje o nostrifikaci zahraničního vysvědčení, které bylo vydáno zahraniční školou se vzdělávacím programem, který je uskutečňován po dohodě s MŠMT; Ministerstvo vnitra rozhoduje o nostrifikaci a vydává osvědčení o uznání rovnocennosti v oblasti činnosti policie a požární ochrany.

Školský zákon rozeznává dva možné postupy nostrifikace. V případě, že existuje mezinárodní smlouva o vzájemném uznávání rovnocennosti dokladů o vzdělání, vydává se osvědčení. V případě, kdy mezinárodní smlouva o vzájemném uznávání rovnocennosti dokladů neexistuje, je vydáváno rozhodnutí. Může nastat situace, kdy krajský úřad v rámci řízení o nostrifikaci zjistí, že obsah a rozsah vzdělání v zahraniční škole se v porovnání s obdobným rámcovým vzdělávacím programem v České republice podstatně odlišuje, pak je žádost zamítnuta. V případě, že se obsah a rozsah vzdělání v zahraniční škole odlišuje zčásti nebo ze zahraničního vysvědčení není patrný obsah a rozsah vyučovacích předmětů, nařídí krajský úřad nostrifikační zkoušku (podmínky její organizace upravuje výše uvedená vyhláška MŠMT). Pokud žadatel nevykoná nostrifikační zkoušku úspěšně, pak krajský úřad žádost o nostrifikaci také zamítně.

O uznávání zahraničního vysokoškolského vzdělání rozhodují v zásadě veřejné vysoké školy podle § 89 a § 90 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách). Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vydává osvědčení o uznání vzdělání pouze tehdy, bylo-li získáno ve státě, s nímž je uzavřena smlouva o uznání rovnocennosti dokladů (případně o uznávání dokladů o vzdělání) a ministerstvo je touto smlouvou k uznání zmocněno, nebo případně tehdy, jestliže existují pochybnosti o tom, která veřejná vysoká škola uskutečňuje obsahově obdobný studijní program a je tedy příslušná rozhodnout o

uznání. Jedná-li se o oblast vojenství, o uznání rozhoduje dle § 95 odst. 9 zákona o vysokých školách Ministerstvo obrany; v oblasti bezpečnostní služeb pak rozhoduje o uznání Ministerstvo vnitra.

*Uznávání (nostrifikaci) nepodléhají odborné kurzy (např. masér, kosmetička apod.) získané v zahraničí, jelikož nedeklarují stupeň dosaženého vzdělání.*³¹

2.4.1 Nostrifikace

Nostrifikace je uznání dosaženého stupně zahraničního vzdělání (základního, středního, vyššího odborného nebo vysokoškolského) domácími úřady. Nostrifikace se provádí dle vyhlášky č. 385/1991 Sb., o uznání rovnocennosti a podmínkách nostrifikace vysvědčení vydaných zahraničními školami, ve znění vyhlášky č. 332/1998 Sb. Nostrifikovat podle zákona jde pouze ucelená část vzdělání, tedy základní, středoškolský, vyšší odborný nebo vysokoškolský stupeň vzdělání.

K žádosti o nostrifikace je třeba, aby cizinec doložil tyto doklady:

- 1) Originál nebo úředně ověřenou kopii zahraničního vysvědčení, přeložený do českého jazyka soudním znalcem.
- 2) Doložit obsah a rozsah vzdělávání absolvovaného v zahraničí (seznam předmětů a počet hodin).
- 3) Doklad o skutečnosti, že škola je součástí vzdělávací soustavy státu, pokud to z předloženého dokladu samo nevyplývá (např. u soukromých škol).

Pokud ve vzdělávání cizince chybí nějaký předmět, který je České republice na obdobné škole povinný (kromě českého jazyka), nebo pokud jeho absolvování nemůže cizinec doložit, úřad má právo nařídít složení nostrifikační zkoušky. Nostrifikační zkoušky se tedy nařizují v případě potřeby ověřit, zda vzdělání žadatele má stejnou úroveň jako vzdělání absolventa příslušné školy v České republice. V případě kladného výsledku vystaví příslušný úřad žadateli Nostrifikační doložku (v případě, že neexistuje mezinárodní dohoda) nebo osvědčení (v případě existence mezinárodní dohody).

Pro státy, které nemají s Českou republikou uzavřenu mezinárodní dohodu o právní pomoci, které upravují osvobození od ověření a můžeme je nalézt na webové stránce Ministerstva spravedlnosti, platí povinnost ověření podpisů a razítek na zahraničních dokladech. U států, které jsou smluvními stranami Haagské úmluvy ze dne 5. 10. 1961, musí být doklad opatřený apostilou, u ostatních států je nutná

³¹ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Uznávání vzdělávání*. [online] 2013. [cit.2014-04-05]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/uznavani-vzdelani>

superlegalizace listin. Haagská úmluva zjednodušila proces ověřování veřejných listin, jež mají být použity ve státech, které jsou jejími smluvními stranami a s nimiž Česká republika nemá sjednáno osvobození od ověřování prostřednictvím dvoustranných mezinárodních smluv.

2.4.2 Superlegalizace a apostila

Jak jsme již zmínili, doklady musí být superlegalizovány, tzn. na dokladech musí být ověřena pravost podpisů a razítek na nich zapsaných a otištěných v případě, že Česká republika nemá uzavřenou mezinárodní smlouvu o právní pomoci.

Superlegalizací se zpravidla opatřují matriční dokumenty, jako jsou oddací listy a rodné listy, dále pak výpisy z obchodního rejstříku, diplomy, plné moci a řada dalších listin požadovaných při úředních úkonech v zahraničí. Superlegalizací tedy rozumíme vyšší ověření listin správním orgánem, kterým se ověřuje veřejná listina nebo listina již jednou úředně ověřená za účelem jejího použití v zahraničí.

Apostilou nazýváme vyšší stupeň ověření, kterého je zapotřebí v případě, kdy se na území jiného státu předkládá ověřená listina a tento stát je smluvní stranou Úmluvy o zrušení požadavku ověřování cizích veřejných listin, přijaté v Haagu. Apostila se ve většině případů vystavuje v úředním jazyce státu, ve které byly listiny vystaveny. V některých případech je apostila i dvoujazyčná, kdy druhým jazykem bývá anglický jazyk. Pro předložení v zemi určení bývá proto nezbytný ověřený překlad, který musí splňovat požadavky na ekvivalentní transfer z obsahu z výchozího jazyka do jazyka přijímající země. Apostilou se opatřují nejčastěji úřední dokumenty, jako jsou oddací listy, rodné listy, výpisy z obchodního rejstříku, výpisy z rejstříku trestů, plné moci, rozsudky, diplomy či vysvědčení.

„Provedení superlegalizace cizozemské veřejné listiny, tedy její opatření legalizační doložkou zastupitelského úřadu ČR, kterou se potvrzuje, že daná listina byla vystavena či ověřena oprávněnou osobou, resp. Příslušným řadem. Superlegalizace cizozemské veřejné listiny spočívá v ověřování pravosti podpisů a otisků úředních razítek a pečeti na této veřejné listině. Superlegalizace se nevyžaduje v případě, že tak stanoví mezinárodní smlouva, kterou je ČR vázána. Takovou mezinárodní smlouvou je například Úmluva o zrušení požadavku ověřování cizích veřejných listin z 5. října 1961, která odstranila mezi smluvními státy požadavek superlegalizace a nahradila jej zvláštní doložkou, která se nazývá Apostila. V tomto případě tedy listina nemusí být ověřena zastupitelským úřadem ČR v zahraničí, ale

konečné ověření provádí v zemi, ve které byla listina vystavena, tzv. apostilní orgán. Informaci o tom, zda je třeba provedení superlegalizace nebo zajištění apostily, je možné zjistit telefonickým dotazem na zastupitelském úřadu ČR.³²

2.5 Uznávání odborné kvalifikace

„Pro výkon určitých povolání a činností v ČR je třeba získat uznání o odborné kvalifikaci. Těmito tzv. regulovanými povoláními nebo činnostmi se rozumí takové povolání nebo činnost, pro jejichž výkon jsou právními předpisy členského státu EU předepsány určité požadavky, bez jejichž splnění nemůže osoba toto povolání či činnost vykonávat (např. stupeň a obor vzdělání, praxe, bezúhonnost, zdravotní způsobilost, pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou výkonem předmětné činnosti atp.). Určení, která povolání a činnosti budou regulované v jednotlivých členských státech, je v působnosti těchto států. Důsledkem toho každý členský stát reguluje jiný počet povolání a činností, má jiný rozsah této regulace a u každého povolání a činnosti se požadavky liší. Česká republika reguluje cca 390 povolání a odborných činností. Zákon č. 18/2004 Sb. o uznávání odborné kvalifikace, který implementuje směrnici 2005/36/ES o uznávání odborných kvalifikací, upravuje obecně průběh řízení o uznání odborné kvalifikace, na které se subsidiárně vztahuje správní řád s drobnými odchylkami. Uznávání kvalifikací se zaměřuje na posouzení znalosti a schopnosti konkrétní osoby, přičemž tyto znalosti a schopnosti sice mohou být doloženy dokladem o formální kvalifikaci (vzdělání a přípravě), ale také mohou být doloženy dokladem o faktickém výkonu dané činnosti nebo jiným dokladem. Výsledkem procesu profesního uznávání je rozhodnutí o tom, zda dotyčná osoba má dostatečné znalosti a schopnosti, aby mohla vykonávat konkrétní povolání nebo činnost. Toto uznávání se týká občanů EU, dalších států EHP a Švýcarska a jejich rodinných příslušníků, kteří kvalifikaci získali nebo jim byla uznána v jiném členském státě než je ČR či v jiném státě EHP nebo Švýcarsku, pokud chtějí v ČR vykonávat profesi jako podnikatele nebo zaměstnanci. Dále se vztahuje dle § 1 odst. 2 zákona o uznávání odborné kvalifikace

³² BOBYSUDOVÁ, L., J. PIKALOVÁ HERNANDEZOVÁ. *Cizinec a vzdělávání v české republice*. Praha: Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2005. s.36

také na další cizince – občany třetích států, a to zejména na osoby:

- 1) S trvalým pobytem.
- 2) S právním postavením dlouhodobě pobývajícího rezidenta Evropského společenství uděleným v ČR či v jiném státě ES, a jejich rodinné příslušníky, pokud mají dlouhodobý pobyt.
- 3) S pobytem za účelem vědeckého výzkumu uděleným v ČR nebo jiném státě EU, a jejich rodinné příslušníky, pokud mají dlouhodobý pobyt.
- 4) S pobytem za účelem studia.

V rámci novely zákona č. 18/2004 Sb. je připravováno také zahrnutí držitelů tzv. modrých karet – tj. cizinců s povolením k pobytu spojeným s výkonem vysoce kvalifikovaného zaměstnání.

Jak má žadatel o uznání odborné kvalifikace postupovat? Nejprve musí žadatel zjistit, zda povolání nebo činnost, kterou chce v České republice vykonávat, patří mezi regulovaná či neregulovaná povolání nebo činnosti. Není-li povolání nebo činnost, kterou zamýšlí žadatel vykonávat na území České republiky, regulovaná, je oprávněn toto povolání nebo činnost na území České republiky vykonávat, aniž by mu musela být uznána odborná kvalifikace. Zda bude toto povolání nebo činnost vykonávat závisí pouze na domluvě s potenciálním zaměstnavatelem. Je-li povolání nebo činnost, kterou zamýšlí žadatel vykonávat na území České republiky, regulovaná, musí požádat o uznání své odborné kvalifikace u příslušného uznávacího orgánu v České republice. Uznávacím orgánem oprávněným rozhodnout v konkrétní věci o uznání odborné kvalifikace je ústřední správní orgán České republiky, do jehož působnosti regulované povolání náleží nebo jehož působnost je regulovanému povolání nejbližší. V případě, že žadatel hodlá vykonávat regulovanou činnost jako podnikatel ve formě živnosti nebo jako odpovědný zástupce držitele živnostenského oprávnění, je uznávacím orgánem Ministerstvo průmyslu a obchodu. V případě, že o oprávnění vykonávat regulovanou činnost rozhoduje podle zvláštního právního předpisu profesní komora, je uznávacím orgánem tato komora.“³³

³³ MNISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Informační publikace pro cizince Česká republika.* [online]. 2011. [cit.2014-04-05]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/28643-publikace-pro-cizince-cz-blok-web-pdf.aspx>

2.6 Potřeba vzdělávání a její uplatňování

„Vzdělání je v současnosti považováno za jeden ze stěžejních způsobů, jak dostát nárokům, které na nás klade stále se zrychlující vývoj a proměnlivost současného světa. Dosažitelnost kvalitního vzdělávání je proto oblastí, která si zaslouží svou pozornost na všech svých úrovních. V případě cizinců, na jejichž integraci má česká společnost přinejmenším v rovině některých závazných právních dokumentů zájem, lze však očekávat specifické obtíže, které mohou vzdělávací proces komplikovat. Velmi často se jedná o cizince, kteří jsou nepříznivou životní situací donuceni zaměřit svou pozornost nejprve na obstarání základních životních potřeb (legální pobyt na území, finanční zajištění rodiny, ubytování apod. ...) Vzdělání je v takovém případě potřebou, která přichází v potaz až poté, co je člověku umožněno obrátit svou pozornost od otázek každodenního přežívání k zabývání se vlastní budoucností. Ve chvíli, kdy tato situace nastane, je důležité, zda-li je vzdělávací systém schopen na tuto specifickou situaci efektivně reagovat. V první řadě je podstatné, aby se k cílové skupině dostaly informace o vzdělávacích možnostech a podmínkách, za kterých je vzdělávání možné či povinné. V druhé fázi je třeba počítat se specifickými vzdělávacími potřebami cizinců, kteří nutně potřebují určitý čas k adaptaci na nové prostředí českých škol. Poměrně silným motivem pro poskytování poradenství cizincům v oblasti vzdělávání bylo přesvědčení, že český vzdělávací systém, zejména na úrovni základního a středního školství, není v současné době uspokojivě připraven na setkání s kulturně a zejména jazykově odlišnými obyvateli. Jako hlavní problematické oblasti byly identifikovány nedostatečná znalost českého jazyka, nedostatek kvalitních informací o vzdělávacích možnostech a strategiích i vzdělávacím systému jako takovém, absence sociálních sítí, které běžně slouží jako informační zdroje, odlišnost dokladů vzdělání dosaženém v zahraničí a status cizince, a v neposlední řadě i proměnlivost úředních postupů. Tyto problémy se prolínají celým vzdělávacím cyklem cizinců, tj. od uznání dosavadního vzdělání, přes zvládnutí vzdělávacího jazyka, výběr školy, přijetí, zapojení do školního kolektivu, zvládnutí systému výuky, komunikace školy s rodiči, finanční zajištění, až po výběr dalšího vzdělávání.“³⁴

³⁴ MIGRACEONLINE.CZ. *Cizinci jejich vzdělávací potřeby, bariéry*. [online]. 2007. [cit.2014-03-28]. Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/cizinci-a-jejich-vzdelavaci-potreby-a-bariery>

2.6.1 Jazyková bariéra a výuka češtiny pro cizince

„Mezi zásadní bariéry, které komplikují cizincům přístup ke vzdělání, patří žádná či nedostatečná znalost českého jazyka, což je z praktického hlediska poskytování sociálního poradenství v oblasti vzdělávání velmi významná skutečnost. Lze konstatovat, že se zvládnutím českého jazyka má problém přes 90 % klientů sdružení. Jako klíčová se tudíž jeví otázka přístupu k výuce češtiny. V řadě evropských států je výuka místního jazyka součástí integračních programů přístupných všem cizincům, kteří v zemi dlouhodobě legálně pobývají. V České republice je obdobná služba v rámci státního integračního programu přístupná pouze osobám, kterým bylo přiznáno právo na mezinárodní ochranu (azyl či doplňkovou ochranu). S výjimkou azylantů a cizinců s doplňkovou ochranou si tedy všichni ostatní cizinci musí jazykovou výuku zajišťovat sami, podle svých možností, z vlastní kapsy a z nabídky, kterou nelze považovat za dostatečnou. Samotnou disciplínu češtiny jako cizího jazyka mimo to provází ještě metodické „porodní bolesti“, které celou situaci ještě více komplikují. Neutěšenou situaci v nabídce kurzů češtiny pro cizince (zejména pokročilejších úrovní) se sdružení META snaží zmírnit zřízením vlastních kurzů češtiny, které se staly doplňkovou službou poskytovanou dlouhodobým klientům. Bez této služby by bylo jen stěží možné realizovat individuální vzdělávací plány, které jsou s klienty uzavírány.“³⁵

2.6.2 Nedostatek informací

„Velkou bariérou ve vzdělávání cizinců je nedostatek kvalitních informací o možnostech a fungování českého vzdělávacího systému. Týká se to téměř všech oblastí vzdělávání. Přestože většina informací je určitým způsobem někde dostupná, pro cizince může jejich získávání představovat problém na několika rovinách. Nejen že jim porozumění komplikuje špatná znalost češtiny a často neví, kde informace hledat, ale v rovině nejzákladnější neví, že určité informace existují a co víc, že jsou pro ně důležité a měli by je znát. V tomto ohledu je diskutabilní role komunit, na které se při práci s migranty často spoléhá. Velmi často totiž v rámci migrantských komunit dochází ke sdílení a šíření nepřesných či zcela mylných informací. V takovéto situaci se navíc informace nejrůznější kvality stávají cenným artiklem a obživou podnikavějších

³⁵ MIGRACEONLINE.CZ. *Cizinci jejich vzdělávací potřeby, bariéry*. [online]. 2007. [cit.2014-03-28]. Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/cizinci-a-jejich-vzdelavaci-potreby-a-bariery>

jednotlivců. Tento jev se opakovaně potvrzuje při jednání s klienty a pro sdružení META představuje šíření kvalitních informací do migrantských komunit důležitou aktivitu. Otázka distribuce informací, praktických strategií a návodů v migrantských komunitách otevírá několik zásadních témat. Na jedné straně je to téma inverzní socializace, kterou rozumíme situaci, kdy se děti naučí novému jazyku jednodušeji a rychleji, a stávají se tlumočníky a průvodci svých rodičů. V praxi to vypadá tak, že chodí vyřizovat či tlumočit záležitosti, které běžně přísluší dospělým. Může se jednat o konzultace ohledně sociálních dávek, pojištění, asistence u lékaře, apod. Částečně tak dochází k přeformování klasických rolí vázaných ke statusu rodiče a dítěte. Na straně druhé je to pak téma sociálních sítí coby zdrojů relevantních a použitelných informací. Na rozdíl od českých rodičů nemají cizinci zpravidla vlastní zkušenost se zdejšími vzdělávacími systémy, a často ani relevantní představu o jeho fungování a možnostech. Proto je pro ně obtížnější svého potomka smysluplně nasměrovat. Svou roli zde opět sehrává neznalost jazyka, na kterou je porozumění fungování podobných institucí vázáno. V případě cizinců je problematičtější i využívání slabších sociálních vazeb (spolužáků, přátel či známých). Zpravidla záleží na tom, zdali se v této síti nacházejí jedinci, kteří mají dostatek kvalitních informací či nikoliv. V určitých případech může též právo na výběr budoucí profese či studijního oboru příslušet výlučně rodinnému okruhu. O to více je pak nutné, aby se toto rozhodování mohlo opírat o kvalitní informace o studijních možnostech. Je zřejmé, že do budoucna bude třeba věnovat více pozornosti oblasti jazykového vzdělávání cizinců. V současnosti je čeština pro cizince poměrně málo dostupnou službou, přestože se jedná pro integrační proces o jednu z klíčových kompetencí. Zároveň je třeba zajistit výuku i vyšších jazykových úrovní (nikoliv pouze začátečnických), nejlépe v plném rozsahu evropského referenčního rámce pro jazyky. Situaci, ve které se cizinci ve vztahu k českému vzdělávacímu systému nacházejí, by též napomohlo, pokud by učitelé základních a středních škol měli k dispozici metodiku, jak s cizinci ve svých třídách nakládat. Doposud bylo poměrně více pozornosti věnováno metodikám, které mají žáky připravit na setkání s kulturní i jazykovou odlišností. Bylo by však cenným krokem vpřed, kdyby vzdělávací systém dal podobnou rukověť i učitelům. Vzhledem ke skutečnosti, že počet cizinců na českých školách poroste, není možné očekávat, že jim i v příštích letech budou učitelé věnovat zvláštní péči ve svém volném čase a zdarma.“³⁶

³⁶ MIGRACEONLINE.CZ. *Cizinci jejich vzdělávací potřeby, bariéry*. [online]. 2007. [cit.2014-03-28]. Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/cizinci-a-jejich-vzdelavaci-potreby-a-bariery>

3 VYUŽITÍ VZDĚLANOSTNÍHO POTENCIÁLU CIZINCŮ V ČESKÉ REPUBLICE

Domníváme se, že vláda České republiky usiluje o vytvoření aktivní migrační politiky, která by umožnila rychle reagovat na současné i budoucí potřeby trhu práce. Snaží se vytvořit optimální systém rekrutování nové pracovní síly ze zahraničí. Méně pozornosti je ze strany České republiky věnováno cizincům, kteří jsou již zde usídleni a z části integrováni do české společnosti. *„Data o dosaženém a využitém vzdělání a kvalifikaci cizinců jsou omezená. Chybí vzdělávací a rekvalifikační programy, které by umožnily rychlou adaptaci již usídlených cizinců na aktuální potřeby trhu práce a zvýšila tak jejich šance na integraci v oblasti zaměstnání. Profesionální mobilita cizinců ze třetích zemí je podvazována řadou bariér; kromě institutu pracovního povolení a nástrojů k odstranění jazykové bariéry k nim patří i málo funkční systém uznávání odborného vzdělání a odborné kvalifikace získané v jiné vzdělávací soustavě. Cizinci ze třetích zemí často vykonávají málo kvalifikované a nízko honorované práce, které jsou pod úrovní jejich dosaženého vzdělání. To může blokovat jejich motivaci k pracovní integraci. Navíc není dostatečně využito jejich pracovní potenciál.“³⁷*

3.1 Využití vzdělání a pracovního potenciálu cizinců

Česká republika se potýká s relativním nedostatkem pracovních sil v mnoha segmentech trhu práce, chybějí zdravotníci, počítačová experti, dělníci v kvalifikovaných i nekvalifikovaných stavebních profesích, pracovníci ve zpracovatelském průmyslu, kvalifikovaní strojírenští pracovníci. Stárnoucí populace tento problém ještě umocňuje. Otázkou zůstává, z čeho budeme čerpat pracovní potenciál v budoucnu? Jako jednu z možností vidíme v rozvinutí vzdělávacích programů, které přizpůsobí již přítomnou domácí i zahraniční pracovní sílu aktuálním potřebám trhu práce. Vláda České republiky usiluje o vytvoření migrační politiky, která by umožnila rychle a pružně reagovat na současné i budoucí potřeby trhu práce. S podobným problémem se ovšem potýkají i jiné členské země Evropské unie. Řešení tohoto problému poslanci Evropské unie vidí ve variantě zavedení tzv. „modrých karet“.

³⁷ HORÁKOVÁ, M. *Umíme využít pracovní potenciál cizinců?* [online]. [cit.2014-04-05]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/Do_1493.pdf

Modré karty mají umožnit zaměstnávání kvalifikované pracovní síly ze zemí mimo Evropské společenství (tzv. „třetích zemí“) za výhodných podmínek pro pracovníky. Inspiraci přejala Evropská unie z USA, Kanady a Austrálie, kde takovéto programy existují již desítky let. Kvalifikovaní zájemci o pracovní místa dávají těmto zemím ve své volbě přednost. Cílem zavedení modrých karet, bylo přilákat vysoce kvalifikované pracovníky. Základní podmínkou pro udělení modré karty je tedy ukončené vyšší vzdělání nebo profesní způsobilost podepřená minimálně pěti lety praxe. Výhodou tohoto programu je přístup k sociálnímu systému členského státu pro členy rodiny pracovníka a přesně stanovená spodní hranice mzdy. Evropská unie zavedením režimu modrých karet rozhodně nepočítá s masivní migrací, protože podmínky pro jejich udělení toto vylučují. Pokud ale získají pracovníci ze třetích zemí najatí v režimu modrých karet pracovní místo, budou mít záruku, že užijí svoji rodinu a začlení se do sociálního systému členských zemí Evropské unie.

„Počet cizinců na trhu práce v České republice se rapidně zvyšuje. Postupně se mění i kvalifikační struktura zaměstnávaných cizinců. V průběhu let se zvyšuje počet cizinců, kteří vykonávají na trhu práce kvalifikované práce. Občané EU bývají obvykle zaměstnáváni na kvalifikovaných pozicích a mění k lepšímu profesní skladbu zahraniční pracovní síly. Jejich počet se průběžně zvyšuje, ale současně se ještě rychleji zvyšuje počet cizinců ze třetích zemí, kteří bývají naopak zaměstnáváni především na málo kvalifikovaných pozicích.“³⁸

Podíváme-li se na využití vzdělání cizinců evidovaných na úradech práce, pak je zcela jistě patrný rozdíl mezi dosaženým vzděláním a vzděláním požadovaným na pracovním místě a to v neprospěch využití dosaženého stupně vzdělání a kvalifikace. Údaje potvrzují hypotézu o nedostatečném využití vzdělání a kvalifikace u cizinců ze třetích zemí. Příčinu spatřujeme v nedůvěře českých zaměstnavatelů v cizí vzdělání a ve struktuře volných pracovních míst. Cizincům lze nabídnout pracovní místa, o která není zájem.

„Zaměstnavatelé získávají angažováním cizinců ze třetích zemí většinou pracovníky s vyšší nežli požadovanou kvalifikací. Tímto způsobem se pro ně stává cizí pracovní síla atraktivnější a efektivnější nežli domácí. Mohou využít jejich kvalifikace a nemusí jim platit tak vysokou mzdu jako kvalifikovaným pracovníkům. Zásadní příčinou disproporcí mezi dosaženým a požadovaným vzděláním u cizinců ze třetích zemí vidíme v nízkém mzdovém ohodnocení osob pracujících na nejméně kvalifikovaných

³⁸ HORÁKOVÁ, M. *Umíme využít pracovní potenciál cizinců?* [online]. [cit.2014-04-05]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/Do_1493.pdf

pracovních místech. Tato pracovní místa dnes obsazují většinou Ukrajinci, Vietnamci a Mongoli. Vzdělávací programy pro dospělé umožňují zvýšení dosaženého vzdělání mohou přispět ke zlepšení využití pracovního potenciálu cizinců ze třetích zemí jen tehdy, jestliže padnou bariéry blokující jejich vstup do lépe kvalifikovaných a většinou i lépe placených pracovních míst.“³⁹

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že rekrutování pracovní síly ze třetích zemí znamená pro zaměstnavatele prostředek ke snížení mzdových nákladů. Cizinci mnohdy disponují vyšším vzděláním a kvalifikací, než je k zadanému výkonu práce nutné. Pracovní potenciál těchto imigrantů není dostatečně využit. Není proto nemožné očekávat, že se trvale spokojí s touto druhořadou pozicí na trhu práce. Nevyužitý kvalifikační potenciál cizinců by se mohl stát brzdou hospodářského rozvoje v budoucnu.

³⁹ HORÁKOVÁ, M. *Umíme využít pracovní potenciál cizinců?* [online]. [cit.2014-04-05]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/Do_1493.pdf

4 ANALÝZA UPLATNĚNÍ CIZINCŮ NA TRHU PRÁCE V ČESKÉ REPUBLICE

4.1 Postavení cizinců na trhu práce

V rámci globalizace byla značná část světové populace integrována do kapitalistického způsobu výroby. Došlo tím tedy k vytvoření světového trhu práce. *„Charakteristické pro současný globální trh práce je rostoucí mezinárodní pracovní mobilita a také internacionalizace produkce (např. růst zahraničních investic). Obojí představuje způsob řešení zajištění vhodné pracovní síly. Zaměstnavatel může volit mezi například těmito alternativami: buď importuje pracovní sílu anebo přemístí výrobu do místa, kde je disponibilní lidský kapitál mezinárodní migraci tak v tomto smyslu není možné vnímat odděleně od například přímých zahraničních investic. Tento import pracovní síly ze zahraničí však nepodléhá pouze tržním pravidlům. Jednotlivé státy usilují o regulaci zaměstnávání migrantů (stejně tak dochází k regulaci vstupu nadnárodního kapitálu). Tato regulace je na jedné straně určována ochranou domácího pracovního trhu a na straně druhé poptávkou zaměstnavatelů po levné a flexibilní zahraniční pracovní síle.“*⁴⁰

Můžeme se domnívat, že zaměstnavatelé mají zájem využívat zahraniční pracovní sílu. Nejčastěji tehdy, když se splní předpoklad, že imigrantovi náleží nižší mzda, je flexibilní a snadno kontrolovatelný. *„Vysoká míra vykořisťování se děje na tzv. sekundárním trhu práce, kde je slabší forma ochrany pracovníků a jejich práv, ti jsou odkázáni na nejisté, krátkodobé nebo žádné pracovní smlouvy. Nejsou členy odborů a pokud usilují o vytvoření neformální reprezentace svých zájmů, může jim být vyhrožováno vyhozením z práce anebo deportací. Významnou roli hrají různé agentury, zprostředkovatelny práce a rozmanité právní formy „zaměstnání“. Na druhé straně existuje primární trh práce, kde jsou pracovníci integrální součástí dané organizace a mají relativně privilegované podmínky a ohodnocení. Protože imigranti většinou nemají občanství a s ním spojená práva, dalo by se očekávat, že jsou ve svém postavení na trhu práce strukturálně znevýhodněni.“*⁴¹

Pracovní imigranti ze třetích zemí přicházejí především ze států bývalého

⁴⁰ GRYGAR, J., M. ČANĚK, J. ČERNÍK. *Vliv kvalifikace na uplatnění a mobilitu na českém trhu práce u migrantů ze třetích zemí*. [online]. 2006. [cit.2014-04-05]. Dostupné z:

<http://www.migraceonline.cz/doc/Vyzkumkvalifikace.pdf>

⁴¹ tamtéž

Sovětského svazu. Zastávají většinou níže kvalifikované pozice a pohled české společnosti na ně bývá většinou rozporuplný až negativnějšího charakteru, na rozdíl od „privilegovaných“ imigrantů z Evropské unie (Slovensko, Polsko).

„Různé způsoby zapojení se do českého trhu práce a s ním spojené různé míry integrace do majoritní společnosti neodkazují pouze k deskriptivním kategoriím, ale také ke kategoriím normativním: zahrnují nejenom individuální kulturní adaptaci, tzn. Překročení hranic, které imigranta vyčleňují z domácí/většinové populace, ale také rozrušování těchto hranic, které vede k pluralizaci občanské a kulturní příslušnosti v samotné přijímací společnosti.“⁴²

Jednou ze zásadních priorit nejen pro pobyt imigranta v České republice, ale také pro jeho šance na českém trhu práce je administrace pobytu, do které spadá vyřizování víz, právní normy, které upravují status migranta v ČR, chod státních institucí, sladění požadavků stanovených českým právním řádem s požadavky, které má na imigranta státní administrativa jeho mateřské země. Způsob, jakým je administrován pobyt imigranta a úspěšnost zvolené strategie, místo, kde k němu dochází a období, kdy byla administrace zahájena, to vše výrazně ovlivňuje šance imigrantů na českém trhu práce.

4.2 Ekonomická aktivita cizinců

„Údaje o zaměstnanosti cizinců na území České republiky vycházejí z evidence Ministerstva práce a sociálních věcí ČR (MPSV ČR) o vydaných platných povoleních k zaměstnání cizinců, vydaných zelených karet cizincům, a počtu informací o nástupu občanů EU/EHP a Švýcarska a cizinců z tzv. třetích zemí, kteří nepotřebují povolení k zaměstnání ani zelenou kartu nebo modrou kartu, k výkonu práce, registrovaných úřady práce a z evidence o cizincích s živnostenským oprávněním Ministerstva průmyslu a obchodu ČR (MPO ČR).“⁴³

„Od 1. 5. 2004 občané EU/EHP a Švýcarska a jejich rodinní příslušníci již nejsou z hlediska zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, považováni za cizince a v souladu s tímto zákonem mají stejné právní postavení jako občané České republiky, to znamená, že mají v ČR volný přístup na trh práce. Ke státům EU patří Belgie,

⁴² GRYGAR, J., M. ČANĚK, J. ČERNÍK. *Vliv kvalifikace na uplatnění a mobilitu na českém trhu práce u migrantů ze třetích zemí.* [online]. 2006. [cit.2014-04-05]. Dostupné z:

<http://www.migraceonline.cz/doc/Vyzkumkvalifikace.pdf>

⁴³ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Cizinci ČR 2013.* [online]. 2013. [cit.2014-05-05]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/1414-13>

Bulharsko, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Kypr, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Malta, Německo, Nizozemsko, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Řecko, Slovinsko, Slovensko, Španělsko, Švédsko, Spojené království. Ke státům EHP vedle států EU patří Norsko, Lichtenštejnsko a Island.

Ostatní cizinci, kteří nejsou občany EU/EHP a Švýcarska ani jejich rodinnými příslušníky, mohou vykonávat práci na území ČR za podmínky, že obdrželi povolení k zaměstnání a povolení k pobytu, pokud zákon o zaměstnanosti nestanovuje jinak.“⁴⁴

4.2.1 Zaměstnávání cizích státních příslušníků v postavení registrovaných podnikatelů

„Za zaměstnání cizích státních příslušníků na území České republiky je považováno i plnění úkolů zajišťovaných:

- 1) Společníkem, statutárním orgánem nebo členem statutárního orgánu nebo jiného orgánu obchodní společnosti pro obchodní společnost.*
- 2) Členem družstva nebo členem statutárního nebo jiného orgánu družstva pro družstvo.*

Plnění úkolů mohou tito cizinci vykonávat za předpokladu, že obdrželi povolení k zaměstnání a povolení k pobytu.“⁴⁵

4.2.2 Platná povolení k zaměstnání cizinců

„Povolení k zaměstnání může krajská pobočka Úřadu práce cizinci vydat na pracovní místo, které je hlášeno zaměstnavatelem jako volné, které nelze s ohledem na požadovanou kvalifikaci nebo nedostatek volných pracovních sil obsadit jinak, a zaměstnavatel předem krajské pobočce Úřadu práce oznámil a projednal s ní záměr zaměstnávat cizince, včetně jejich počtu, druhu práce, kterou budou vykonávat a přepokládanou dobu výkonu práce.

⁴⁴ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Cizinci ČR 2013*. [online]. 2013. [cit.2014-05-05]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/1414-13>

⁴⁵ Tamtéž

Předchozí oznámení a projednání záměru zaměstnávat cizince se vyžaduje v případě, kdy zaměstnavatel bude realizovat zaměstnávání cizince:

- 1) Kterému bude vydáno povolení k zaměstnání bez ohledu na situaci na trhu práce.*
- 2) U kterého se povolení k zaměstnání nevyžaduje.*
- 3) Který bude žádat o prodloužení povolení k zaměstnání.*
- 4) Který bude zaměstnán jako držitel zelené nebo modré karty.*

Povolení k zaměstnání s ohledem na situaci na trhu práce se vydává též cizinci, který bude sezónním zaměstnancem na dobu šesti měsíců v kalendářním roce, pokud mezi jednotlivými zaměstnáními uplyne doba nejméně šesti měsíců.

O povolení k zaměstnání je povinen žádat i společník, statutární orgán nebo člen statutárního orgánu nebo jiného orgánu obchodní společnosti nebo člen družstva nebo člen statutárního nebo jiného orgánu družstva, který plní úkoly pro obchodní společnost nebo pro družstvo vyplývající z předmětu činnosti právnické osoby. Obchodní společnost nebo družstvo současně nahlásí krajské pobočce Úřadu práce charakteristiku úkolů, které bude společník nebo člen družstva zajišťovat. Při vydávání povolení k zaměstnání krajská pobočka Úřadu práce přihlíží k situaci na trhu práce.

Povolení k zaměstnání bez ohledu na situaci na trhu práce se vydává cizinci:

- 1) Který bude zaměstnán na časově vymezené období za účelem zvyšování svých dovedností a kvalifikace ve zvoleném zaměstnání (stáž), avšak na dobu nejdéle jednoho roku. Toto období může být prodlouženo, nejdéle však na dobu potřebnou pro získání odborné kvalifikace podle předpisů platných v České republice.*
- 2) Do 26 let věku zaměstnaného příležitostnými a časově omezenými pracemi v rámci výměny mezi školami nebo v rámci programů pro mládež, jichž se Česká republika účastní.*
- 3) Který je duchovním církve registrované v České republice nebo náboženské společnosti.*
- 4) O němž to stanoví vyhlášená mezinárodní smlouva, k jejíž ratifikaci dal Parlament ČR souhlas a již je Česká republika vázána.*
- 5) Kterému bylo uděleno vízum za účelem strpění pobytu podle pobytového zákona nebo mu za stejným účelem bylo vydáno povolení k dlouhodobému pobytu.*

- 6) *Který je žadatelem o udělení mezinárodní ochrany nebo kterému bylo uděleno vízum k pobytu nad 90 dní za účelem strpění pobytu podle zákona o azylu, nejdříve však po uplynutí 12 měsíců ode dne podání žádosti o udělení azylu.*

Údaje o vydaných povoleních k zaměstnání vycházejí z evidence jednotlivých krajských poboček Úřadu práce, které v souladu se zákonem č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, rozhodují v rámci správního řízení o vydání nebo odnětí povolení k zaměstnání.

Povolení k zaměstnání se nevyžaduje u cizince, který:

- 1) Obdržel azyl na území ČR nebo mu byla udělena doplňková ochrana.*
- 2) Má povolení k trvalému pobytu na území ČR.*
- 3) Je rodinným příslušníkem člena diplomatické mise, konzulárního úřadu nebo rodinným příslušníkem zaměstnance mezinárodní vládní organizace se sídlem na území ČR, pokud je mezinárodní smlouvou sjednanou jménem vlády ČR zaručena vzájemnost.*
- 4) Je výkonným umělcem, pedagogickým pracovníkem, akademickým pracovníkem vysoké školy, vědeckým, výzkumným nebo vývojovým pracovníkem, který je účastníkem vědeckého setkání, žákem nebo studentem do 26 let věku, sportovcem, osobou, která v ČR zajišťuje dodávky zboží nebo služeb nebo toto zboží dodává nebo osobou, která provádí montáž na základě obchodní smlouvy, případně provádí záruční a opravářské práce, a jejíž pobyt na území ČR nepřesáhne sedm po sobě jdoucích kalendářních dnů nebo celkem 30 dnů v kalendářním roce.*
- 5) Je zaměstnán na území ČR podle mezinárodní smlouvy, k jejíž ratifikaci dal Parlament ČR souhlas a jíž je ČR vázána.*
- 6) Je členem záchranné jednotky a poskytuje pomoc na základě mezistátní dohody o vzájemné pomoci při odstraňování následků havárií a živelných pohrom a v případě humanitární pomoci.*
- 7) Je zaměstnán v mezinárodní dopravě, pokud je k výkonu práce na území ČR vyslán svým zahraničním zaměstnavatelem.*
- 8) Je akreditován v oblasti sdělovacích prostředků.*
- 9) Je vojenským nebo civilním personálem ozbrojených sil vysílajícího státu podle zvláštního zákona.*
- 10) Se na území České republiky soustavně připravuje na budoucí povolání.*

- 11) *Je vyslán na území České republiky v rámci poskytovaných služeb zaměstnavatelem usazeným v jiném členském státu Evropské unie.*
- 12) *Pobývá na území České republiky na základě povolení k dlouhodobému pobytu za účelem společného soužití rodiny, jde-li o společné soužití rodiny s cizincem podle písmene a) nebo b).*
- 13) *Pobývá na území České republiky na základě povolení k dlouhodobému pobytu rezidenta jiného členského státu Evropské unie za účelem zaměstnání, pokud od vydání tohoto povolení uplynulo více než 12 měsíců.*
- 14) *Vykonává v České republice soustavnou vzdělávací nebo vědeckou činnost jako pedagogický pracovník nebo akademický pracovník vysoké školy nebo vědecký, výzkumný nebo vývojový pracovník ve veřejné výzkumné instituci nebo jiné výzkumné organizaci podle zvláštního předpisu.*
- 15) *Získal střední nebo vyšší odborné vzdělání nebo vyšší odborné vzdělání na konzervatoři podle školského zákona nebo vysokoškolské vzdělání podle zákona o vysokých školách.*
- 16) *Pobývá na území České republiky na základě povolení k dlouhodobému pobytu za účelem společného soužití rodiny, jde-li o společné soužití rodiny s cizincem, jenž má statut dlouhodobě pobývajícího rezidenta v evropském společenství na území nebo dlouhodobě pobývajícího rezidenta v Evropském společenství na území jiného členského státu Evropské unie, a který během tohoto pobytu byl zaměstnán na základě povolení k zaměstnání nebo zelené karty minimálně po dobu 12 měsíců.*
- 17) *Pobývá na území České republiky na základě povolení k dlouhodobému pobytu za účelem společného soužití rodiny, jde-li o společné soužití rodiny s cizincem, který má statut dlouhodobě pobývajícího rezidenta v Evropské unii na území – bývalého držitele modré karty, nebo statut dlouhodobě pobývajícího rezidenta v Evropské unii na území jiného členského státu Evropské unie, jenž je bývalým držitelem modré karty.*

V případě zaměstnání cizince podle bodu a) až e) a bodu j) až r) je však zaměstnavatel nebo právnická nebo fyzická osoba, ke které byl cizinec svým zaměstnavatelem vyslán na základě smlouvy k výkonu práce, povinen písemně informovat o této skutečnosti příslušnou krajskou pobočku Úřadu práce nejpozději v den nástupu tohoto cizince k výkonu práce.

Povolení k zaměstnání nelze vydat cizinci, který:

- 1) V České republice požádal o udělení mezinárodní ochrany, a to po dobu 12 měsíců ode dne podání žádosti o udělení mezinárodní ochrany.*
- 2) Nesplňuje některou z podmínek stanovených zákonem o zaměstnanosti pro vydání povolení k zaměstnání.“⁴⁶*

4.2.3 Informační povinnost zaměstnavatele

„Občané EU/EHP a Švýcarska a jejich rodinní příslušníci nepotřebují na území ČR pro účely zaměstnání povolení k zaměstnání. Totéž platí i pro rodinné příslušníky občanů České republiky, kteří nejsou státními příslušníky České republiky ani jiného členského státu Evropské unie. Zaměstnavatel nebo právnická nebo fyzická osoba, ke které jsou občané EU/EHP a Švýcarska a jejich rodinní příslušníci svým zahraničním zaměstnavatelem vysláni, je povinen nejpozději v den nástupu těchto osob k výkonu práce písemně informovat o této skutečnosti krajskou pobočku Úřadu práce příslušnou podle místa výkonu práce. Tato informační povinnost se vztahuje i na jiné cizí státní příslušníky, kteří k výkonu svého zaměstnání na území ČR obdrželi povolení k zaměstnání nebo povolení k zaměstnání nepotřebují.“⁴⁷

Zaměstnavatel je povinen vést evidenci všech cizinců, které zaměstnává nebo kteří jsou k němu vysláni k výkonu práce zahraničním zaměstnavatelem.

„Lze konstatovat, že se snížil počet zahraničních pracovníků, kteří ke své pracovní činnosti potřebují povolení k zaměstnání (cca 29 tis. osob). Naopak se navýšil počet nejen cizinců, kteří ke svému výkonu práce nepotřebují povolení k zaměstnání (cca 42 tis. osob) a počet občanů EU/EHP a Švýcarska a jejich rodinných příslušníků, kteří mají volný přístup na trh práce (cca 198 tis. osob).“⁴⁸

4.2.4 Cizinci s živnostenským oprávněním

Podle zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, mohou na území České republiky podnikat i

⁴⁶ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Cizinci ČR 2013*. [online]. 2013. [cit.2014-05-05]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/1414-13>

⁴⁷ Tamtéž

⁴⁸ Tamtéž

cizinci stejně jako občané ČR, pokud splní náležitosti dané tímto zákonem a souvisejícími předpisy.

Cizinci mohou provozovat podnikatelskou činnost podle živnostenského zákona jako fyzické osoby, ale mohou zakládat i právnické osoby (zpravidla obchodní společnosti nebo družstva podle obchodního zákoníku) nebo zřizovat na území České republiky organizační složky svého podniku v zahraničí. Živnostenský zákon za zahraniční fyzickou osobu považuje fyzickou osobu, která nemá bydliště (tj. trvalý pobyt) na území ČR. Tato osoba musí mít podle zákona č. 326/1999 Sb. na území ČR povolen pobyt, nejedná-li se o občana členského státu Evropské unie nebo státu, s nímž má Česká republika uzavřenu smlouvu, která toto omezení nepřipouští.

„Počet cizinců z členských zemí EU s platným živnostenským oprávněním soustavně rostl a v letech 2004 a 2005 v České republice podnikalo více než 14 tis. osob. V roce 2006 došlo k poklesu počtu cizinců podnikatelů. Tento pokles nebyl nijak veliký a lze ho odůvodnit tím, že došlo k plánovanému přesunu dat ze stávajících lokálních evidencí podnikatelů do nového centrálního informačního systému, což mimo jiné znamenalo i vyřazení duplicitních údajů zanesených do systému jednotlivých lokálních evidencí. V roce 2007 však již počet občanů EU s živnostenským oprávněním přesáhl úroveň roku 2005 a zřetelný nárůst se projevil v roce 2008 a pokračuje i v následujících letech. Většina z cizinců jsou státní příslušníci Slovenska (12,1 tis.), méně pak polští (1,8 tis.) a němečtí občané (zhruba 1,7 tis. osob). V roce 2012 došlo k poklesu počtu cizinců ze zemí mimo EU zhruba o 3,5 tis. Mezi nejvíce početně zastoupené státní příslušníky třetích zemí patří občané Ukrajiny (32 267), jejichž počet se meziročně snížilo necelých 1,5 tis. a Vietnamu (27 119), zde došlo také k poklesu proti roku 2011 zhruba o 2,3 tis. Z ostatních zemí byl zjištěn počet cizinců s ŽO přesahující 1 tis. osob u občanů Ruské federace (1 860) a Moldavské republiky (1 279). S výraznějším odstupem pak následují občané Spojených států (947) a Srbska a Černé Hory (557).“⁴⁹

4.2.5 Cizinci v postavení zaměstnanců

Počet cizinců v postavení zaměstnanců závisí na situaci na trhu práce. „Oblasti s nízkým procentem nezaměstnanosti zpravidla vykazují větší počet cizinců, kteří

⁴⁹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Cizinci ČR 2013*. [online]. 2013. [cit.2014-05-05]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/1414-13>

obdrželi povolení k zaměstnání nebo jsou evidováni na úřadech práce. V Praze se meziročně počet cizinců zvýšil o 3,5 tis. Počet cizinců se podstatně snížil v Jihomoravském kraji celkem o 6,2 tis. osob. Největší snížení počtu pracujících cizích státních příslušníků bylo zaznamenáno v okresech Brno-město (o 6,1 tis.), Mladá Boleslav (o 0,9 tis.), Hradec Králové (o 0,7 tis.), Pardubice (o 0,5 tis.) a Chomutov (o 0,3 tis.).⁵⁰

4.3 Pracovní kontexty a jazyk

Velmi důležitou roli při hledání práce hrají jazykové znalosti imigranta. Lepší znalost češtiny, angličtiny, či jiných jazyků je jedním ze základních předpokladů pracovní mobility imigranta. „V českém tržním prostředí není na velkou část pozic, které imigranti obsazují, vyžadována příliš „vysoká“ znalost českého jazyka. Platí to jak pro manuální, tak pro kvalifikované pozice. Vyšší úroveň znalosti češtiny se vyžaduje především u pracovních míst, která jsou založena na přímé komunikaci s českým prostředím, budování důvěry českých klientů anebo na práci s jazykem (např. překlady učení). Čeština je pouze jedním z pracovních jazyků. Rozdíly v používání jednotlivých pracovních jazyků se objevují mezi „českými“, etnickými a mezinárodními zaměstnavateli a pracovními kolektivy. Dosažená úroveň znalosti češtiny je do značné míry závislá na ekonomické motivaci a/nebo zájmu a možnostech sociální inkluze imigranta. Imigranti tak dosáhnou určité úrovně, kterou považují za dostatečnou pro dorozumění se či bezproblémovou komunikaci v určitém kontextu, sociální okolí si na ni zvykne a zaměstnavatel nevyžaduje lepší znalost češtiny. Jejich jazyk se však dále vyvíjí v závislosti na interakcích, nových impulsech či institucích, které zasahují a dále ovlivňují proces učení se jazyka. Významná jsou například smíšená manželství, která mohou urychlit proces učení češtiny.⁵¹“

Abychom dokázali výše zmíněné, tedy používání češtiny, anebo jiného komunikačního jazyka jako velmi důležitou roli k získání pracovní pozice, uvedeme výťah z dotázaných respondentů a jejich uplatnění v jednotlivých ekonomických odvětvích.

⁵⁰ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Cizinci ČR 2013*. [online]. 2013. [cit.2014-05-05]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/1414-13>

⁵¹ GRYGAR, J., M. ČANĚK, J. ČERNÍK. *Vliv kvalifikace na uplatnění a mobilitu na českém trhu práce u migrantů ze třetích zemí*. [online]. 2006. [cit.2014-04-05]. Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/doc/Vyzkumkvalifikace.pdf>

Tabulka 2: Zaměstnání, jazyk, občanství

Respondent/ jméno	Zaměstnání/ pozice	Země původu	Zaměstnavatel	Český jazyk	Jiné jazyky
Kristsina	učitelka	Bělorusko	živnostenský list	výborný, bez přízvuku	ruština, angličtina běloruština
Tamerlan	dělník/ podřízený	Kazachstán	česká firma	čeština na praktické úrovni	ruština
Anna	právníčka/ podřízený	Rusko	mezinárodní firma	výborný, přízvuk	ruština, angličtina
Askar	číšník/ podřízený	Kazachstán	mezinárodní firma	velmi dobrý, přízvuk	ruština, angličtina
Ludmila	majitelka RK/ nadřízená	Rusko	ne	přízvuk	ruština
Alexander	zedník/ podřízený	Ukrajina	česká firma	základní čeština, slang,	ruština

Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

Z výsledků tohoto průřezového šetření nám vyplývá, že nižší úroveň znalosti češtiny vystačí v pozicích vyžadujících „nízkou“ kvalifikaci, kde tedy není nutná složitější komunikace v českém jazyce. Je zřejmé, že zřejmě nebudou mít potřebu úroveň znalosti jazyka prohlubovat. Na práce, jako je zedník nebo dělník se imigranti kvalifikují téměř bez ohledu na znalost jazyka, zaměstnavatel spíše jako prioritu určuje výši mzdy, či spolehlivost.

Větší důležitost přisuzovaná úrovni znalosti jazyka je patrná u imigrantů, kteří pracují v profesi, která je přímo spjata s dobrou znalostí češtiny (učitelka, právníčka) a v jejichž práci je vysoká úroveň češtiny nezbytná.

Ze zde uvedeného vyplývá, že vtať mezi znalostí jazyka a kvalifikací posilují jazykové kompetence imigrantů a rozšiřují možnosti uplatnění na trhu práce.

4.4 Zkušenosti imigrantů s mobilitou na trhu práce

Hlavním tématem rozhovorů byly zkušenosti imigrantů s mobilitou na trhu práce, možnosti a omezení jejich kariéry, strategie hledání a udržování práce. Rozhovory jsme prováděli především s lidmi, kteří mají již české občanství, nebo trvalý pobyt, popř. o něj v současné době žádají. Naprostá většina z nich pochází ze zemí bývalého Sovětského svazu. Při interpretaci zaznamenaných rozhovorů a při

samotném promýšlení a psaní struktury dotazníků jsme se soustředili na rovinu každodenního jednání a zkušeností. Jestliže hlavní otázkou našeho výzkumu bylo to, jaká je pozice cizinců na českém trhu práce (a to především cizinců z „Východu“), pak jsme nesměli ani opomenout, zda dotázaní byli přijati českou společností.

Přesněji řečeno zabývali jsme se spíše hodnocením a interpretací prožívaných skutečností ze strany cizinců, než-li skutečnostmi samotnými. Jinými slovy, z pořízených rozhovorů se dozvídáme hodnocení a reflexi toho, jak imigranti vidí své postavení na českém trhu práce, než že bychom se přímo dozvěděli, v jakých podmínkách pracují.

Vzorek našich respondentů nelze považovat za prezentaci zkušeností a názorů celé populace, resp. celé cílové skupiny, je to pouze pohled do dané problematiky věci ze strany aktérů. Důvodem není pouze velikost vzorku zkoumaných osob, ale i vázanost kvalitativních a kvantitativních rozhovorů na další sociální teorie.

Při sestavování vzorku respondentů jsme vycházeli z dat Českého statistického úřadu o geografickém rozložení cizinců v České republice podle země původu, ale i podle možnosti přístupu k cizincům. Z nich vyplývá, že by se mezi našimi respondenty měly objevit osoby pocházející z Ukrajiny, Ruska a Vietnamu. Vzhledem k výrazné specifičnosti Vietnamců na českém trhu práce, jsme tyto z našeho výzkumu vynechali.

Následující tabulka č. 3. a tabulka č. 4. ukazují rozmístění respondentů podle regionů v České republice, pohlaví a země původu.

Tabulka 3: Složení respondentů dle regionů v ČR a pohlaví

Kraj	Mužů	Žen	Celkem
Hlavní město Praha	6	4	10
Středočeský	3	2	5
Jihomoravský	3	1	4
Jihočeský	1	2	3
Moravskoslezský	1	1	2
Plzeňský	1	1	2
Karlovarský	4	2	6
Ústecký	1	1	2
Liberecký	1	1	2

Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

Tabulka 4: Zastoupení respondentů dle původu

Země původu	Počet
Ukrajina	15
Rusko	10
Bělorusko	5
Kazachstán	2
Bulharsko	2
Chorvatsko	1
Srbsko	1

Zdroj: autor práce, 2014 (vlastní šetření)

Při lokalizaci výzkumů jsme se soustředili především na následující regiony: Hlavní město Praha, střední Čechy, Brno a Karlovy Vary.

Při hledání našich respondentů jsme využívali především:

- 1) Osobních kontaktů a jejich známých.
- 2) Sociálních sítí samotných respondentů.

Kombinací těchto technik jsme dosáhli cílené sociální i teritoriální diverzifikace analyzovaného souboru osob.

Hlavní výzkumnou metodou, kterou jsme použili, byly rozhovory, vedené podle předem sestaveného seznamu jednotlivých témat – „guide list“ (viz. příloha).

Témata prováděných rozhovorů byla následující:

- 1) Pracovní historie v zemi původu.
- 2) Vzdělání v zemi původu.
- 3) Vzdělání vs. uplatnění na trhu práce v ČR.
- 4) Způsob hledání práce a nabízení sebe na trhu práce.
- 5) Vztah zaměstnance a zaměstnavatele.
- 6) Role jazyka, vliv znalosti jazyka.
- 7) Spokojenost s aktuální pozicí na trhu práce a představy o ideální pozici.
- 8) Imigrantova reflexe na vnímání diskriminace, přijmutí společností.

Všechny rozhovory proběhly v českém jazyce. Během rozhovorů jsme pořizovali stručnou dokumentaci.

4.5 Výsledky průzkumu

4.5.1 Pracovní historie v zemi původu

Zcela rozdílné pracovní pozice našich respondentů v zemi původu v porovnání s jejich pracovní činností v České republice, se staly velice zajímavým materiálem k analyzování v návaznosti na další body našeho dotazníku. Jelikož naši respondenti zastávali profese převážně zaměstnanecké, zejména dělnické a úřednické, mohli jsme porovnat jejich uplatnění v zemi původu a v České republice.

4.5.2 Vzdělání v zemi původu

Z výsledků dotazování ve sledované skupině vyplynulo, že většina respondentů má středoškolské či vyšší vzdělání, jeho využití v zemi původu však ne vždy korespondovalo s jejich pracovním zařazením. I proto se někteří migranti snaží odejít do zahraničí – České republiky, kde hodlají uplatnit své schopnosti a dovednosti a úroveň svého vzdělání. Je však nutné konstatovat, že s výjimkou špičkových odborníků (lékařů, IT specialistů, manažerů atd.) se cizinci vesměs zařazují na nižší pracovní pozice, než které vykonávali v zemi původu. V souvislosti se snahou zvýšit své postavení na trhu práce, cizinci přicházející do ČR mají jasný záměr zvýšit si svoje vzdělání, zapojit se do trhu nabídky práce v ČR, nebo se vrátit se zvýšenou kvalifikací do země původu s tím, že české vzdělání je dobrou výchozí pozicí pro získání požadovaného druhu práce. Diplom získaný například na Vysoké škole ekonomické v Praze, Karlově Univerzitě či ČVUT je pro cizince ze zemí bývalého SSSR velmi žádaným dokladem o prestižním vzdělání.

4.5.3 Vzdělání vs. uplatnění na trhu práce v ČR

Ze šetření v okruhu našich respondentů dále vyplynulo, že i přes vcelku vstřícný přístup českých zaměstnavatelů se při přijímání cizinců bez ohledu na jejich stupeň vzdělání uplatňuje lehce xenofobní pohled, který však nelze zobecňovat. Převážná část cizinců se stává dobrými pracovníky a čeští zaměstnavatelé jsou s jejich prací spokojeni, navíc využívají jazykovou vybavenost zaměstnanců – cizinců, kteří mimo svého jazyka ve většině případů dobře ovládají anglický jazyk a český jazyk dovedou

velmi rychle používat na úrovních A2 – B2 společného evropského referenčního rámce pro jazyky a jejich pracovní výkonnost odpovídá evropskému standardu. Lze konstatovat, že většina zaměstnavatelů je s cizími zaměstnanci vcelku spokojena, nicméně stále přetrvává xenofobní pohled českých zaměstnavatelů na cizince – zaměstnance. Naznačený xenofobní pohled či nedůvěra českých zaměstnavatelů při zaměstnávání cizinců řada cizinců řeší tak, že se nechá zaměstnat ve firmách, které buďto zakládají jako vlastníci či se nechají zaměstnat krajany. Zde dochází z pohledu České republiky k celkem ne vždy pozitivnímu jevu, kdy přílišná koncentrace cizinců vede k vytváření uzavřených komunit až ghet (připomeňme vietnamské SAPO), kde může k může docházet ke vzrůstu kriminality a ke vzniku situace, která vede k nerespektování právních předpisů České republiky zejména v oblasti pracovního či daňového práva. Celkově lze konstatovat, že cizinci zpestřují nabídku zaměstnanců na českém pracovním trhu, na druhé straně však mohou tvořit velké zázemí pro vznik nelegálních a vysloveně kriminálních struktur bez ohledu na jejich dřívější vzdělání s tím, že se vždy nemusí jednat o „pouhou“ kriminalitu v obecném smyslu slova, ale o kriminalitu v návaznosti na radikální formu určité ideologie, v nejznámějším případě na ideologii islamistických skupin. Zde je nezbytné vytvořit a udržovat součinnost na úrovni policie či BIS - cizinecká policie - úřady práce a všem negativním jevům spíše předcházet nežli řešit jejich násilné vyústění.

4.5.4 Způsob hledání práce a nabízení sebe na trhu práce

Jak již bylo naznačeno výše, velká část respondentů, z důvodu obtížného pronikání na český trh práce, zvolila variantu založení živnosti, či firmy. Ve skupině mladších cizinců do 30 let také dochází k jevu, kdy cizinec vykonává určitou profesi v zaměstnaneckém poměru, k tomu se ale snaží zvládnout studium na vysoké škole, což je pro mnohé dosti svízelné, protože skloubení studia a práce lze pouze za přiměřeného zázemí, které se však cizincům daří uchovat ve velice nízké míře. V uvedených souvislostech pak můžeme cizince rozčlenit do tří skupin – cizince – vlastníky firem či top manažery, cizince – zaměstnance či cizince – studenty, kteří jsou zaměstnanci, či zakladateli nových menších firem, nezřídka zaměřených na zprostředkování nejrůznější pomoci dalším cizincům, kteří se chtějí etablovat v ČR od zajišťování pracovních příležitostí přes zprostředkování studia či zprostředkování koupě nemovitostí.

4.5.5 Vztah zaměstnance a zaměstnavatele

Cizinci, kteří mají zájem etablovat se v České republice, vstupují do vztahu na trhu práce jednak jako zaměstnanci, ale i jako zaměstnavatelé. Jako zaměstnanci vstupují do zaměstnaneckého vztahu většinou (jedná se především o bývalé občany SSSR) s vidinou zlepšení svého ekonomického zázemí, ale bohužel bez znalosti české legislativy, zejména zákonů z oblasti pracovně právních předpisů. Uvedená skutečnost pak hraje významnou roli při odměně za jejich pracovní činnost a je umocněna poměrně silnou korunou ve vztahu k jejich národní měně. Cizinci – zaměstnanci jsou pak ochotni pracovat za podstatně horších podmínek, než občané České republiky a mnohdy dochází k jejich hrubému vykořisťování. Jejich pracovní morálka bývá velmi vysoká a nestává se, že by zaměstnavatel byl s jejich výkonem výrazně nespokojen.

Cizinci – zaměstnavatelé jsou pak v dosti odlišné pozici, než jejich soukmenovci – zaměstnanci. Bez ohledu na fakt, že většina českého průmyslu a bank je zčásti vlastněna zahraničním kapitálem (Škoda Auto, Česká spořitelna, Česká pojišťovna, ...), lze říci, že mnoho cizinců využívá přívětivého podnikatelského prostředí v ČR a svůj byznys v ní chce dále rozvíjet. Jedná se nejen o firmy podnikající v oblasti surovin (zejména plyn a ropa), ale i v oblasti cestovního ruchu (cestovní agentury), pohostinství (restaurace) nebo i školství (vysoké či střední školy, agentury zprostředkovávající studium v ČR či v zahraničí), které výrazně přispívají k tvorbě HDP v ČR.

4.5.6 Role jazyka, vliv znalosti jazyka

Všichni dotazovaní věděli, že znalost českého jazyka je nutným předpokladem pro výkon povolání, v menší míře i pro studium (mnoho cizinců uvažuje o studiu na českých vysokých školách v anglickém jazyce, ale i o studiu v českém jazyce, jehož finanční výhodnost je ve srovnání s předchozím typem studia zřetelně markantní). Pro dobrou znalost českého jazyka hraje prvořadou roli motivace cizinců pro jeho osvojení (v některých skupinách cizinců je velmi nízká), ve většině případů se však cizinci český jazyk snaží osvojit a neváhají za jeho výuku zaplatit poměrně dosti vysoké částky. U cizinců ze zemí bývalého SSSR pak hraje svoji roli i poměrná blízkost českého a ruského jazyka, na druhé straně pro mnoho cizinců je český jazyk velmi těžkým a složitým oříškem. Pro zvládnutí českého jazyka je však důležitá i schopnost cizince se českému jazyku učit, jeho věk a prostředí, ve kterém se pohybuje.

4.5.7 Spokojenost s aktuální pozicí na trhu práce a představy o ideální pozici

Mnoho cizinců přichází do České republiky s víceméně jasnou představou o svém podílu na trhu práce, na kterém chtějí dosáhnout velmi dobré pozice, což však ne vždy koresponduje s realitou. Respondenti, kteří byli osloveni výzkumem, svoji pracovní pozici na trhu práce vyřešili založením své soukromé firmy či prací na živnostenský list. Spoléhají se tak sami na sebe a jejich spokojenost se svou pozicí na trhu práce není nikterak špatná, i když ji nenazývají ideální.

4.5.8 Imigrantova reflexe na vnímání diskriminace, přijmutí společnosti

Při zpětném pohledu našich respondentů na svůj život v České republice, respektive integraci do ní, většinou uvádějí, že oporou jim byli jejich přátelé, ať z jejich domoviny, kteří se již dříve zakořenili v České republice a stali se jim jakýmsi prostředníky či rádci v procesu sžívání se s českou kulturou a celou společností, nebo i čeští přátelé, ponejvíce učitelé českého jazyka. Také si všichni vzpomenu na situaci, ve které se setkali s určitým xenofobním přístupem někoho z české majority, postupně však reflektovali určité zlepšení přístupu samotných Čechů či českých úřadů k cizincům. Mnoho z nich uvádí, že česká společnost je přijala velmi dobře, a že si nejsou vědomi větších xenofobních postojů české společnosti k nim a uvádějí, že se cítí dobře začlenění do české společnosti.

4.5.9 K výsledkům průzkumu

Z výsledků průzkumu vyplynul dosti jednoznačný fakt. Česká republika se stává nejen tranzitní, ale i cílovou zemí pro mnoho emigrantů, kteří se z nejrůznějších příčin snaží odejít ze země svého původu. Uvedený fakt signalizuje z jedné strany relativně dobrou životní úroveň a prosperitu občanů České republiky, na druhé straně pak i určité nebezpečí došlo-li by k nezvládnutí celkem vzrůstajícího počtu migrantů, kteří se chtějí usadit v České republice či v Evropské unii. Domníváme se, že by mělo dojít k daleko masivnějším výzkumům migrace v ČR, potažmo v EU a na jejich základě migraci usměrňovat tak, aby docházelo k bezproblémovému začleňování migrantů do zatím majority občanů ČR (EU).

ZÁVĚR

V této práci byla v několika krocích prozkoumána problematika vzdělávání a vzdělanosti cizinců v České republice. Zabývali jsme se i důvody pobytů a strukturou cizinců, kteří imigrovali do České republiky. Analyzovali jsme problémy, se kterými se cizinci setkávají, ať již při uznání jejich již dosaženého vzdělání, či s překážkami a problémy, které je setkávají ve snaze uplatnit se na českém trhu práce, zaměřili jsme se zejména na imigranty ze zemí bývalého Sovětského svazu.

Z provedených šetření vyplývá, že samotné postavení imigrantů na trhu práce není dáno pouze legislativními podmínkami, ale i ochotou cizinců se přizpůsobit. Z odpovědí jsme odvodili, že cizinci si vybírají „nejlehčí cestu odporu“ a leckdy legislativní překážky, které by mohly být při trochu dobré vůle z obou stran (úřadů a konkrétního cizince) řešeny bez jakýchkoliv hraničních situací, se ve spojení s byrokratickým přístupem stávají noční můrou cizinců, a že je dostávají do těžkých situací, které cizinci řeší na hraně legálnosti. Pro respondenty, se kterými jsme vedli výzkumné rozhovory, byla imigrace do České republiky vytouženým východiskem z jejich svízelné situace v zemi jejich původu.

Jedním z nejdůležitějších předpokladů pro hladkou integraci do českého prostředí, na kterém se všichni dotazovaní shodovali, byla dobrá znalost českého jazyka spolu se schopností ho aktivně používat. Jazykové schopnosti a jejich uplatňování hrají zásadní roli pro nejen pracovní začleňování, ale i samozřejmě pro integrační proces cizinců v ČR. V tomto ohledu je znalost češtiny jedním z klíčových předpokladů pro pracovní a sociální mobilitu imigranta.

Je nesporné, že vzdělání má na pracovní uplatnění velký vliv. V případě cizinců v ČR však automaticky nezaručuje odpovídající pracovní pozici a cizinec musí vynaložit velké úsilí, aby dosáhl jejího dosažení a nezdělal se stává, že vykonává práci, pozičně nižší, která se neslučuje s jeho vzděláním. Zde hraje roli i troška štěstí, osobnostního nastavení, ale i schopnost komunikace s okolím, které umějí prodat znalosti, dovednosti a pracovní schopnosti integrujícího se cizince.

Z druhé strany by pak bylo ideální, kdyby si česká majorita uvědomila, že většina cizinců nepředstavuje pro Českou republiku nebezpečí, ale že je pro ni spíše obohacením, a že dobře integrovaný cizinec je po ekonomické, ale i kulturní stránce pro Českou republiku devizou. Z uvedeného úhlu pohledu je tak nezbytné vytvořit legislativní podmínky pro hladkou integraci cizinců, které by však byly i určitou hrází před militantními skupinkami cizinců, kteří sázejí na násilí a agresivní a konfrontační přístup k naší evropské civilizaci, která si na pozadí posledních událostí (vznik

islámského státu, teroristické útoky v Evropě atd.) víceméně neví rady jak postupovat proti násilnickým a protievropským ideologiím. Domníváme se, že v tomto případě musí Evropa jasně načrtnout svoje stanoviska, která chce udržet, a která bude nekompromisně zastávat, a která musí vycházet z tradičních hodnot a ideálů evropské civilizace. Bohužel však jasná prezentace těchto hodnot v současné Evropě chybí, což vytváří vlnu nedorozumění a určitých fobií ve vztahu k imigrantům a naopak a hrozí huntingtonovskou vizi střetu civilizací.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BOBYSUDOVÁ, L., J. PIKALOVÁ HERNANDEZOVÁ. *Cizinec a vzdělávání v české republice*. Praha: Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2005

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Cizinci v České republice 2010*. Praha: Český statistický úřad, 2010. ISBN 978-80-250-2039-5

NEUMANNOVÁ, R. *Antidiskriminační vzdělávání a veřejná správa v ČR*. Praha: Multikulturní centrum Praha, o.s., 2006. ISBN 80-239-7825.X

Seznam použitých internetových zdrojů

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Cizinci*. [online]. 2012. [cit.2014-01-28]. Dostupné z <http://www.czso.cz>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Cizinci: Přehledy*. [online]. 2012. [cit.2014-01-28]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_prehledy

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, *Cizinci v ČR 2013*. [online]. 2014. [cit.2014-03-28]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/1414-13>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Cizinci: vzdělávání*. [online]. 2014. [cit.2014-03-28]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_vzdelavani

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Národnosti v ČR od roku 1921*. [online]. 2012. [cit.2014-03-28]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/narodnosti_v_cr_od_r_1921

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Sčítání lidu, domů a bytů 2011* [online]. 2011. [cit.2014-03-28]. Dostupné z: <http://vdb.czso.cz/sldbvo/>

GRYGAR, J., M. ČANĚK, J. ČERNÍK. *Vliv kvalifikace na uplatnění a mobilitu na českém trhu práce u migrantů ze třetích zemí*. [online]. 2006. [cit.2014-04-05]. Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/doc/Vyzkumkvalifikace.pdf>

HORÁKOVÁ, M. *Umíme využít pracovní potenciál cizinců?* [online] [cit.2014-04-05]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/Do_1493.pdf

MIGRACEONLINE.CZ. *Cizinci jejich vzdělávací potřeby, bariéry*. [online]. 2007. [cit.2014-03-28]. Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/cizinci-a-jejich-vzdelavaci-potreby-a-bariery>

MIGRACEONLINE.CZ. *Vzdělávání dětí cizinců: výzva českému školství*. [online]. 2011. [cit.2014-03-28]. Dostupné z:<http://www.migraceonline.cz/cz/e-knihovna/vzdelavani-deti-cizincu-vyzva-ceskemu-skolstvi>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Uznávání vzdělávání*. [online] 2013. [cit.2014-04-05]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/uznavani-vzdelani>

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Informační publikace pro cizince Česká republika*. [online]. 2011. [cit.2014-04-05]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/28643-publikace-pro-cizince-cz-blok-web-pdf.aspx>

MVČR. *Migrační a azylová politika České republiky*. [online]. 2011. [cit.2014-03-18]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-republiky>

MVČR. *Usnesení vlády České republiky ze dne 4. ledna 2012 č. 6, Postup při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců*. [online]. 2012. [cit.2014-03-18]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/soubor/usneseni-vlady-cr-ze-dne-4-1-2012-c-6-k-postupu-pri-realizac-pdf.aspx>

POBYT V ČESKÉ REPUBLICE. *Trvalý pobyt*. [online]. 2012. [cit.2014-02-13]. Dostupné z: <http://infocizinci.cz/trvaly-pobyt/trvaly-pobyt/>

PORADNA PRO OBČANSTVÍ, OBČANSKÁ A LIDSKÁ PRÁVA. *Krátkodobý pobyt*. [online]. 2009. [cit.2014-01-28]. Dostupné z: <http://cizinci.poradna-prava.cz/cizinci-3ti-zemi/kratkodoby-pobyt.html>

SEZNAM ZKRATEK

- BIS – Bezpečnostní a informační služba
- ČR – Česká republika
- ČSÚ – Český statistický úřad
- ES – Evropské společenství
- EU – Evropská unie
- HDP – Hrubý domácí produkt
- KIC – Koncepce integrace cizinců
- MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí
- MŠMT – Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
- MVČR – Ministerstvo vnitra České republiky
- NNO – Nestátní nezisková organizace
- SŠ – Střední škola
- SVP – Speciální vzdělávací potřeby
- VOŠ – vyšší odborná škola
- VŠ – vysoká škola
- ZŠ – základní škola

SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ a TABULEK

Seznam grafů

Graf 1: Počty zahraničních studentů na různých typech škol	36
--	----

Seznam tabulek

Tabulka 1: Obyvatelstvo podle pohlaví a druhu pobytu.....	20
Tabulka 2: Zaměstnání, jazyk, občanství.....	66
Tabulka 3: Složení respondentů dle regionů v ČR a pohlaví.....	67
Tabulka 4: Zastoupení respondentů dle původu	68

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Guide list	I
------------------------------	---

PŘÍLOHY

Příloha A – Guide list

- 1) Pracovní historie v zemi původu.
- 2) Vzdělání v zemi původu.
- 3) Vzdělání vs. uplatnění na trhu práce v ČR.
- 4) Způsob hledání práce a nabízení sebe na trhu práce.
- 5) Vztah zaměstnance a zaměstnavatele.
- 6) Role jazyka, vliv znalosti jazyka.
- 7) Spokojenost s aktuální pozicí na trhu práce a představy o ideální pozici.
- 8) Imigrantova reflexe na vnímání diskriminace, přijetí společností.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Petra Kuchtová

Obor: Mediální a komunikační studia

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Problematika vzdělanosti a vzdělávání cizinců v České republice

Rok: 2015

Počet stran textu bez příloh: 66

Celkový počet stran příloh: 1

Počet titulů českých použitých zdrojů: 3

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 16

Počet ostatních zdrojů: 0

Vedoucí práce: PaedDr. Ing. Jan Zelinka